

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในเขตจังหวัดหนองคาย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. หลักการและแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและการจัดการศึกษาออกโรงเรียน
3. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
4. บทบาทหน้าที่ของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
6. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดหนองคาย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในเขตจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยศึกษาตัวแปร 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ซึ่งกำหนดขึ้นตามองค์ประกอบการพัฒนาบริหารจัดการและจัดบริการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 5 - 11)

1. ด้านหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายตามที่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ หลักสูตรไม่ว่าเป็นไปในทิศทางใด เป็นผลมาจากการวางแผนหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง

เนื่องมาจากการให้คำนิยามด้วยทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้การให้ความหมายและคำนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันและหลากหลาย ดังเช่น

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2547 : 69) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีความหมายหลายนัย เช่น หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระ ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อาชีพ ความเกณฑ์ที่คาดหวังและยังหมายถึงกระบวนการที่ที่กำหนดไว้ในแผนการเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและประมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมศึกษาต่าง ๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมหนึ่ง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

ธีรารัง บัวศรี (2547 : 3 – 6) กล่าวว่าหลักสูตรคือ แผนซึ่งออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2548 : 2) ให้ความหมายว่าหลักสูตร คือ ประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม

กูด (Good, 1973 : 157 : อ้างถึงใน จักรกฤษ ชูคง, 2549 : 22) ให้ความหมายว่าหลักสูตรประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กและเยาวชนต้องทำและได้รับประสบการณ์ โดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ดี เพื่อเป็นประโยชน์กับชีวิตในวัยผู้ใหญ่ และมีคุณลักษณะที่ผู้ใหญ่ควรจะมี

นิรมล ศตวุฒิ (2551 : 3) สรุปความหมายของหลักสูตรเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นที่รวมของเนื้อหาวิชาที่วางแผนไว้ ในแง่นี้ หลักสูตร หมายถึง รายวิชาที่ออกแบบไว้สำหรับสอนผู้เรียน ซึ่งเนื้อหาจะมีทั้งเนื้อหาที่เป็นความรู้ เป็นกระบวนการ และเป็นทักษะ โดยเน้นให้ผู้เรียนทำความเข้าใจเนื้อหาและมีการวัดผลหลังการสอน ส่วนวิธีการสอนอาจจะไม่เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ดังนั้น ความหมายของหลักสูตรในแง่นี้เป็นความหมายอย่างแคบ เพราะคุณค่าของประสบการณ์จะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในความหมายนี้มีลักษณะคงที่ (Static) ไม่เคลื่อนไหว

2. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนเป็นผู้นำทางให้เกิดการเรียนรู้ หลักสูตรในความหมายนี้ ครอบคลุมถึงประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนรับผิดชอบจัด เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะ ประสบการณ์นั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนที่เขียนไว้หรือไม่ก็ตามหลักสูตรจะประกอบด้วยทั้งเนื้อหาความรู้และประสบการณ์ทั้งหมด ที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา แม้ว่าประสบการณ์นั้นจะไม่ได้วางแผนไว้ก่อนในเอกสารหลักสูตร เช่น การสอนให้ผู้เรียนรู้จัก

เข้าแถวตามลำดับการมาก่อนหลังเวลาซึ่งของ การสอนให้พูดคำสุภาพกับเพื่อน เป็นต้น ความหมายของหลักสูตรในแง่นี้เป็นความหมายในลักษณะกว้าง และมีลักษณะเคลื่อนไหว เป็นพลวัต (Dynamic) ครอบคลุมถึงการเตรียมผู้เรียน ให้มีความรู้และประสบการณ์ สำหรับการประกอบอาชีพ และมีพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับในสังคม

สรุปว่าหลักสูตร หมายถึง การประมวลความรู้และประสบการณ์ที่จัดขึ้น เพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ หลักสูตรจึงเป็นเสมือน แผนที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเป้าหมายและมีการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่มาตรฐาน ที่กำหนด

1.1 ความสำคัญของหลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2547 : 7 - 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า สิ่งสำคัญ ประการหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนแต่ละ วัยแต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะด้านใดและ ควรมีพัฒนาการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าว มาแล้วจะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจกับผู้เรียนที่จะได้รับการศึกษาตามที่ มุ่งหวังไว้ก็คือหลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ ผู้เรียนแล้ว เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขา และแต่ละระดับการศึกษา จะได้รับการศึกษาใน แนวทางเดียวกัน และถึงแม้ว่า ในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้างแต่ การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2550 : 17) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่าง หนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงการร่างกำหนดไว้ว่าจะให้ผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์อะไรบ้างจึงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้าง ความเจริญเติบโตให้กับผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็น โฉมหน้าของสังคมใน อนาคตว่าจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

จากที่กล่าวพอสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ช่วยใน การชี้แนะแนวทางในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดหมายที่ต้องการ

1.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2549 : 181-191) กล่าวว่า เป็นการยากที่จะบอกให้แน่นอนว่า ในการจัดทำหลักสูตรนั้นจะต้องประกอบด้วยเรื่องอะไรบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากส่วนประกอบหลักสูตร

ที่พบเห็นในหลักสูตรต่าง ๆ ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกัน เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร จะต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรและส่วนประกอบอื่นที่บรรจุไว้ในหลักสูตรดังนี้

1.2.1 ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ได้แก่

- 1) จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
- 2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) การประเมินผล

1.2.2 ส่วนประกอบอื่นที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่

- 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
- 2) การเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
- 3) การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอน

ตาราง บัณฑิต (2548 : 7-8) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่าง ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน (Instructional Strategies) หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์และโสตทัศนศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2549 : 125) กำหนดว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบ

7 ประการ ดังนี้

1. หลักการ
2. จุดมุ่งหมาย
3. มาตรฐาน
4. โครงสร้าง (เนื้อหา ประสบการณ์ กิจกรรม)
5. การจัดการเรียนการสอน
6. การวัดผลประเมินผล
7. การบริหารหลักสูตร (การนำหลักฐานไปใช้)

จากเหตุผลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างและการจัดเนื้อหาวิชาเรียน และมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นหลักสูตรการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักสูตรตามที่กล่าวมานั้นการนำหลักสูตรไปใช้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลากรให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรต่อไป

สุพัตรา ตระการพันธ์ (2549 : 8-10) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. หลักสูตรควรเป็นสื่อที่จะมีความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษารับรู้ตามความมุ่งหมายที่กำหนด

กำหนด

3. บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ครู ประชาชน นักวิชาการ ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และมีส่วนร่วมในการรับรู้หลักสูตร มิใช่เป็นของนักวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว

4. การวางแผนหลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน

5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

6. ในการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น รากฐานทางปรัชญา การศึกษา รากฐานทางจิตวิทยา รากฐานทางสังคม

7. หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันดี ไม่ขาดตอน

8. การประเมินผลหลักสูตร เป็นสิ่งจำเป็นและต้องทำเป็นระยะ ๆ ผลของการประเมินควรมานำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

สรุปได้ว่าหลักสูตรที่ดีควรมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนมีความยืดหยุ่นสามารถนำไปใช้ได้สะดวกจากข้อสรุปที่กล่าวมาแล้วจะสังเกตได้ว่าหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีลักษณะของการเป็นหลักสูตรที่ดีที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนและสังคมในปัจจุบัน

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีกับมีความสำคัญยิ่งและเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน หลักสูตรจะประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีความชำนาญในการใช้หลักสูตรมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

สงบ ลักษณะ (2548 : 2) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการผสมผสานของเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนรู้จากหลักสูตรผสมกับหลักจิตวิทยาการศึกษา หรือนวัตกรรม การเรียนใหม่ๆ ช่วยครูมีคู่มือของตน ที่ทำโดยตนเองล่วงหน้า เพื่อให้เกิดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้มีคุณภาพ เป็นผลทางวิชาการอย่างหนึ่งที่แสดงความชำนาญพิเศษของผู้ทำการสอนถ้าผู้สอนธุรกิจจำเป็นไม่ได้สอนด้วยตนเอง แผนการสอนที่ดีจะช่วยให้ครูผู้สอนแทนสามารถสอนได้ทันที

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2549 : 129) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้โดยปกติจะต้องมีการดำเนินการหลายอย่าง ดังนี้

1. การจัดพิมพ์เอกสารหลักสูตรทั้งหมด ทั้งตัวหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร
2. การจัดทำสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอน (ถ้ามี) และแนวทางการจัดการเรียนการสอน
3. การชี้แจงการใช้หลักสูตรแก่ผู้เกี่ยวข้อง
4. การอบรมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
5. การจัดทำระเบียบและแนวทางปฏิบัติต่างๆ
6. การจัดทำคู่มือระบบและคู่มือการวัดผลประเมินผล

นิรันดร์ วัชรโรดม (2550 : 61) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ควรใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้บริหารควรจะได้ศึกษาและส่งเสริมให้ครูได้จัดทำโครงการสอนและบันทึกการสอน หนึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้เราควรพิจารณาถึงกิจกรรม 3 ประการ คือ การปรับเพื่อนำไปสู่การสอน เช่น ผู้มีบทบาทในการนำหลักสูตรไปใช้ควรศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแม่บทกับแผนการสอนในด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิธีการสอน และการประเมินผลเป็นต้น การจัดเตรียมดำเนินการ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดเตรียม

ดำเนินการก่อนที่จะนำหลักสูตรไปสู่การสอน โดยจัดประชุมครูในโรงเรียนก่อนเปิดเรียนในแต่ละภาคเรียนเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องหลักสูตรและวางแผนการสอนร่วมกัน เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้initiate เพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นแผนการสอนจึงมีผลดีหลายประการคือทำให้เกิดการวางแผนวิธีการสอนวิธีการเรียนที่มีความหมายยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดกรอบแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งให้เห็นแนวทางในการจัดมวลประสบการณ์ให้กับ ผู้เรียน เปรียบได้กับแผนที่หรือเข็มทิศที่จะนำทางในการจัดการศึกษาให้บรรลุผล หลักสูตรที่ดีมีความเหมาะสมจะทำให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นในการจัดทำหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตรนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีความรู้ มีข้อมูลหรือศึกษาพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดี ถูกต้องเหมาะสม นำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางในการจัดการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่าหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เพราะการเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับหลักสูตรที่เป็นแนวกำหนดเค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาความรู้และสาระรายวิชาต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เรียน ได้มีความรู้ ประสบการณ์ เกิดทักษะความสนใจและเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ฉะนั้น จึงถือเป็นหน้าที่โดยตรงของสถานศึกษาที่จะต้องส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดประสบการณ์ทั้งหลายให้สภาพการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้วางไว้

2. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพและมาตรา 23 กำหนดว่าการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษา

คำว่า การเรียนรู้ (Learning) มีขอบเขตรอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ในวาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกและเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์อันเป็นเป้าหมายปลายทาง (Ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (Means) ซึ่งลักษณะทั้งสองเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในสาระหรือกระบวนการต่างๆ ได้อย่างกระจ่างต้องแท้และลึกซึ้งเกิดความรู้สึก หรือเจตคติไปในทางที่เหมาะสม และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ (ทิสนา แซมลี. 2549 : 15)

นพวดี รุ่งเรือง (2550 : 9) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจัดว่าสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยแนวคิดที่มุ่งเน้นในเรื่องการสอนให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ขณะที่เป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งของการจัดการศึกษา คือผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตจริงได้ การพัฒนาคนให้ศตวรรษหน้าแกนหลักในการพัฒนาคน จะอาศัยเทคโนโลยีและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่มีทั่วโลกพัฒนาศักยภาพและการลงทุนในเด็ก โดยปรับเปลี่ยนแนวทางและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ จากแนวทางและวิธีการแบบสั่งสอนมาเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ นำกระบวนการเรียนรู้ที่เด็ก ๆ มีในการใช้คอมพิวเตอร์ มาเป็นแนวทางการเรียนรู้แบบใหม่

การจัดกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญที่สุดซึ่งบุคคลใช้ในการปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อบุคคลทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศและระบบนิเวศ การที่คนมีศักยภาพความสามารถทางสมองมากกว่าสัตว์โลกทั่วไป การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพตามสัจจวิทยาทางธรรมชาติ คือ การกิน อยู่ สืบเผ่าพันธุ์ และเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่าง ๆ เท่านั้น หากครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติ ฯลฯ ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยสติปัญญาความสามารถและจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

สรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วย

ตนเองหรือรวมทั้งมีการฝึกและปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับ สังคมและการประยุกต์ใช้ มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียน ได้คิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ

การเรียนการสอนแบบเดิมนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นให้ความสนใจในการ พัฒนาผู้เรียนเฉพาะด้านความรู้ความคิด (Cognitive) ขณะที่ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective) ได้รับความสนใจน้อยมาก แต่ปัจจุบันผลของการปฏิรูปการศึกษา จึงเปลี่ยนมาจัดกระบวนการ เรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถจัดการกับความรู้สึกของ ตนเองและผู้อื่นได้ เป็นการพัฒนาทางอารมณ์ความรู้สึกไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาความรู้ความคิด รวมถึงการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2547 : 9-10)

2.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มีผู้กล่าวถึงความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญไว้ดังนี้

ชนาธิป พรกุล (2547 : 50) กล่าวว่า การจัดการการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญคือการเรียนรู้ที่เกิดจากความคิด การค้นคว้า การทดลอง และการสรุปเป็นความรู้โดยตัว ของผู้เรียนเองผู้สอนจะมีบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผนจัดการชี้แนะและ อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

โกวิท ประวาลพุกฤษ์ (2548 : 1) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่าครูจะต้องให้ผู้เรียนกำหนดเอง ตัดสินใจเองว่าเขาจะไปทางไหน ไปอย่างไรและกระบวนการ ทั้งหลายที่สำคัญที่สุดคือ ผู้สอนต้องรู้จักการจัดเงื่อนไขของการเรียนรู้ (Condition of Learning) การเรียนรู้แบบหนึ่งก็ต้องการเงื่อนไขแบบหนึ่ง ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่จัดเงื่อนไขให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นไปตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เป็นไปเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2549 : 240) กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ นำวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาเลือกใช้อย่างมีสลับปรับเปลี่ยนให้ผู้เรียนมีความ สนใจเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขและเกิดการเรียนรู้

เทิดศักดิ์ เดชคง (2550 : 62-65) กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการคิด ด้วยตนเองจะเป็นแนวทางให้เยาวชนของชาติสามารถสะสมองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนที่ พึ่งปรารถนาในอนาคตควรเป็นผู้เรียนที่มีทักษะการคิดระดับสูง ทั้งนี้เพราะทักษะการคิดเป็นสำคัญ ของการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้และสามารถที่จะนำความรู้และสามารถที่จะนำความรู้

ไปบูรณาการใช้ในการดำรงชีวิตได้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะต้องให้ผู้เรียน ตัดสินใจเอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ครูจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการและประยุกต์ความรู้ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2 หลักการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการสอนแบบใหม่ที่มี ลักษณะแตกต่างจากการสอนแบบเดิมซึ่ง วัฒนาพร ระบุว่าทุกซ์ (2546 : 6-7) ได้กล่าวถึงหลักการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

2.2.1 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียน บทบาท ของครูคือผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียนผู้เรียนจะ รับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและจะเริ่มต้น การเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียน ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยตนเอง

2.2.2 เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ในการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ “สิ่งที่สอน (เนื้อหา)” และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)

2.2.3 การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การสอนผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและ ความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

2.2.4 สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริม ความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิต ของแต่ละบุคคลสัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วย ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

2.2.5 ครู คือ ผู้อำนวยการความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้ในการจัดการเรียน การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริง

ของผู้เรียนเป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของผู้สอนที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ผู้สอนจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติและการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็ได้อีก

2.2.6 ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

2.2.7 การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะ ด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

การจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้หรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2551 : 32-34) ได้เสนอแนวทางสำคัญ ๆ ในการจัดการเรียนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

1. สมอของมนุษย์มีศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด สมอของมนุษย์ประกอบด้วย เซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ โดยธรรมชาติสมองที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่เกิดมีความต้องการที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้อะไรให้บรรลุก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติและทุกอย่างรอบตัว การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจและให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง จิตใจ มือ และสุขภาพของโดยรวม

2. ความหลากหลายของสติปัญญา คนแต่ละคนมีความสามารถหรือความเก่งแตกต่างกันและมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างได้ชัด ซึ่ง การ์ดเนอร์ (Gardner. 1999 : 174 ; อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่. 2551 : 38) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญาของคนทีเรียกว่าพหุปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษา ตรรก และคณิตศาสตร์ ศิลปะหรือมิติสัมพันธ์ การรอบรู้ธรรมชาติ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล การรู้จักตัวเอง ด้านจิตวิญญาณและด้านจิตนิยม การจัดการเรียนรู้

ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมศักยภาพความเก่งหรือความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง แนวทางการจัดการเรียนตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ มีดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่าง ๆ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองครุทำหน้าที่เตรียมการจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรมและประเมินผลนอกจากแนวทางดังกล่าวข้างต้น การจัดการเรียนรู้ตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหน่วยงานและบุคคลได้เสนอแนวทางเพิ่มเติมไว้ดังนี้

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน. 2548 : 22) ได้เสนอมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ในระบบ) ดังนี้

1. ด้านผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ มีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

2. ด้านครู ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ใน 8 กลุ่มสาระมี 8 ตัวบ่งชี้ คือ สาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

2.3 รูปแบบการจัดกระบวนการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กราช่า และรีชแมนน์ (Grasha & Riechmann. 2005 :125 ; อ้างถึงใน มัลลทราธรรมบุศย์. 2549 : 6-14) ได้แบ่งรูปแบบการเรียนรู้หรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนในชั้นเรียนตามลักษณะบุคลิกภาพของผู้เรียนออกเป็น 6 ประเภท ที่แตกต่างกันไป ดังนี้

2.3.1 แบบแข่งขัน ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้ดีกว่าคนอื่น ชอบกิจกรรมที่ทำทนายมีรางวัล คะแนน ของขวัญ ต้องแข่งขันกับสถานการณ์ เพื่อนใจ และเวลา

2.3.2 แบบร่วมมือหรือฟังกลุ่ม ผู้เรียนรู้ได้คือต้องอาศัยการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเพื่อนหรือครู

2.3.3 แบบหลีกเลี่ยงหรือหลบหนี ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์และข้อบังคับ

2.3.4 แบบมีส่วนร่วม ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมทุกขั้นตอน

2.3.5 แบบพึ่งพาหรือพึ่งผู้อื่น ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีต้องอาศัยเพื่อน ครู หรือตัวอย่างของชิ้นงานที่บุคคลอื่นทำไว้แล้ว

2.3.6 แบบอิสระหรือพึ่งตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีต้องอาศัยศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างไปจากการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมมีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2548 : 25-26) ได้นำเสนอรายละเอียดของปัญญาแต่ละด้านไว้ดังนี้

1) ปัญญาด้านภาษา หมายถึง ความสามารถในการใช้ถ้อยคำได้อย่างมีประสิทธิภาพกระบวนการหลังของปัญญาด้านนี้ ได้แก่ ความไวต่อความหมายของคำ ลำดับที่ของคำ เสียงจังหวะการเปลี่ยนแปลงรูป และการใช้ภาษา

2) ปัญญาด้านตรรกและคณิตศาสตร์ หมายถึง ความสามารถในการใช้จำนวนได้ถูกต้องและคล่องแคล่ว ความสามารถในการอนุมาน และการสังเกต การคิดแก้ปัญหา การใช้ตัวเลข การคิดคำนวณ

3) ปัญญาด้านศิลปะหรือมิติสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถในการสร้างแบบจำลองในสมองและสามารถคัดแปลงภาพจำลองไปใช้ได้

4) ปัญญาด้านการรอบรู้ธรรมชาติ หมายถึง ความรอบรู้ในวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมรู้จักและตระหนักในปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตระหนักปฏิบัติเพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตรอบตัว

5) ปัญหาด้านดนตรี หมายถึง ความสามารถรู้สึกเข้าถึงวิเคราะห์วิจารณ์ปรับเปลี่ยนแสดงออกรูปแบบดนตรีนั้นได้ กระบวนการหลักได้แก่ ความไวต่อระดับเสียง หรือทำนองจังหวะ ลีลา และเสียงของดนตรีนั้นได้

6) ปัญหาด้านการเคลื่อนไหวกาย หมายถึง ความสามารถแก้ปัญหาหรือผลิตผลงานโดยใช้ร่างกายทั้งตัวหรือบางส่วน กระบวนการหลักคือความสามารถควบคุมเคลื่อนไหวของกายและความสามารถที่จัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว

7) ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความสามารถล่วงรู้ความรู้สึกของผู้อื่นและสามารถเข้าสังคม โดยรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง ลดความโกรธเกลียดปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของผู้อื่น การรู้จักรอคอยรู้จักโต้แย้งให้ผู้อื่นยอมรับมากกว่าการให้กำลัง

8) ปัญหาด้านการรู้จักตนเอง หมายถึง การที่เรารู้จักอารมณ์ของตนให้มีสุขภาพจิตที่ดี รู้จักพัฒนาอารมณ์ไปถึงจุด ๆ หนึ่งที่ทำให้คิดคล่องแคล่วเหมาะกับงาน ทำให้ไปสู่จุดหมายได้ง่าย

2.4.2 ลีลาการเรียนรู้ (Learning Styles)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้องทราบธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน เพื่อออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับ ชาตรี สำราญ (2550 : 16) ที่กล่าวถึงบทบาทของครูที่ต้องกระตุ้นและสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนแสวงหาวิธีการเรียนรู้ สถานการณ์ที่ครูสร้างขึ้นมานั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูจะต้องวิเคราะห์ลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละคนก่อนว่ามีลีลาการเรียนรู้อย่างไร แล้วมาสร้างสถานการณ์ให้สอดคล้องกับลีลาการเรียนรู้และเรื่องราวที่ผู้เรียนสนใจ คอลบ (Kolb, 1976 : 10 ; อ้างถึงใน คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา, 2548 : 19) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลีลา การเรียนรู้ ดังนี้

1) แบบจินตนาการของตนเอง ผู้เรียนอาศัยความสามารถในการรับรู้ และการสร้างจินตนาการต่าง ๆ ขึ้นเอง สามารถใคร่ครองจมองเห็นภาพโดยส่วนรวม ผู้เรียนกลุ่มนี้จะทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องการความคิดหลากหลาย เช่น การระดมสมอง เป็นผู้มีแนวคิดแบบบอเนกนัย (Diverger)

2) แบบการคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนมีความสามารถในการสรุปหลักการสนใจในทฤษฎีต่าง ๆ ให้ความสนใจกับประสบการณ์จริงค่อนข้างน้อย แต่สนใจในหลักการนามธรรมมาก่อนไม่ชอบลงมือปฏิบัติและไม่คำนึงถึงการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้

3) แบบใช้สามัญสำนึก ผู้เรียนมีความสามารถในการนำแนวคิดที่เป็นนามธรรมไปปฏิบัติ สามารถสรุปวิธีที่ถูกต้องที่สุดเพียงวิธีเดียวที่จะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ผู้เรียนกลุ่มนี้จะใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา มากกว่าใช้อารมณ์ ชอบทำงานกับวัตถุ มากกว่าบุคคลสนใจเรียนรู้เฉพาะเจาะจงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นผู้มีแนวคิดแบบเอกนัย (Coverger)

แบบเกิดปัญญาจากการปฏิบัติของตนเอง ผู้เรียนชอบลงมือปฏิบัติชอบทดลองจะทำงาน ๆ ได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว เป็นนักแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ตนคิดขึ้นเองซึ่งได้มาจากการคิดค้น ลองผิดลองถูก ชอบทำงานกับบุคคล

การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี (คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการการปฏิรูปการศึกษา. 2548 : 31) ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่จัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่อง กลมกลืนกันทั้งในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล

3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง เป็นการประมวลข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องกัน เมื่อได้คิดแล้วต้องนำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคมนร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้ของตนเอง เป็นการรับรู้สถานการณ์การเรียนรู้และความถนัดของตนเองเน้นการเรียนรู้กระบวนการการเรียนรู้ของตนเอง ว่าแต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนรู้ด้วยวิธีการอะไรมีขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ประเมินจุดดี จุดด้อย และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสม พร้อมทั้งจะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

2.5 เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้

เทคนิคการจัดการเรียนรู้มีอยู่มากมายหลายวิธีที่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะกับผู้เรียนและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ซึ่งจำแนกตามแนวทางการจัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ ได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2548 : 54)

2.5.1 การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดวิธีหนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานว่า “ยิ่งผู้เรียนมีวุฒิภาวะสูงขึ้น ยิ่งต้องมีความรับผิดชอบที่จะต้องค้นหา ค้นพบข้อความรู้ และสรุปข้อความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น” ตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม เช่น การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิด แบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ เป็นต้น

2.5.2 เทคนิคการเรียนรู้เป็นรายบุคคล เป็นแนวทางหนึ่งของการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนแต่ละคนปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง และฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคนิคนี้เริ่มต้นจากครูหรือผู้เรียนเป็นผู้กำหนดหัวข้อปัญหา โดยผู้เรียนต้องศึกษา วิเคราะห์สรุปอ้างอิง และสรุปข้อความรู้บนพื้นฐานของการวิเคราะห์และประเมินผลกระบวนการ การเรียนรู้เป็นรายบุคคลสามารถปรับใช้ได้ ในหลาย ๆ สถานการณ์ ตั้งแต่การเรียนในชั้นเรียนที่มีครูคอยดูแลควบคุม จนถึงการศึกษาด้วยตนเอง การศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดที่ผู้เรียนต้องการกำกับกับการเรียนรู้ของตน ตัวอย่างเทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล เช่น การเรียนแบบศูนย์การเรียน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำรายงาน การมอบหมายงานเป็นรายบุคคล การทำโครงการ การทำนิตยสาร คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ชุดการสอน เป็นต้น

2.5.3 เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เป็นส่วนเสริม หรือสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ซึ่งในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรนำมาใช้ในฐานะเครื่องช่วยสอน ไม่ใช่ใช้แทนการสอน โดยครูอาจใช้เทคโนโลยีช่วยเสนอเนื้อหาที่ซับซ้อน ช่วยสนับสนุนการนำเสนอของครู ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อความชำนาญ หรือช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนกลุ่มขนาดใหญ่ได้ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครูบางสาขาได้ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ ตำราเรียนและแบบฝึกหัด การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียน ชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

2.5.4 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์เป็นการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิริยา และตอบสนองต่อความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็น

ของครูและเพื่อน ๆ ผู้เรียนจะได้ฝึกการจัดระบบความคิด การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาทักษะทางสังคม โดยเน้นการอภิปราย การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตัวอย่างเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ เช่น การโต้วาที การระดมพลังสมอง การอภิปรายการเรียนรู้แบบร่วมมือ การประชุมแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.5.5 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการรับความรู้จากประสบการณ์และการสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิควิธีการปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละบุคคลและการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้ตรวจสอบการเรียนรู้ของตนได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ ความรู้สึกที่จะนำมาปรับความรู้สึก เจตคติ และค่านิยมของตน ตัวอย่างเทคนิคการจัดการเรียนการสอนนี้ เช่น กรณีตัวอย่าง เกม สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ ละคร เป็นต้น

2.5.6 เทคนิคการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียน ได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้รวมทั้งการเป็นกำลังใจให้กันและกัน หากแต่ละคนต้องร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่มความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม ตัวอย่างเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เช่น ร่วมกันคิด ปริศนาความคิด กลุ่มร่วมมือ ร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้น เป็นต้น

2.5.7 เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำเอาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นองค์รวมความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู ตัวอย่างเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เช่น การเรียนการสอนแบบใช้เรื่องเล่า หรือการเล่าเรื่อง (Story Line) การเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา เป็นต้น

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้วยังมีทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อการนำมาศึกษาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังหลักการพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ (Bruner) ซึ่ง สุรางค์ โค้วตระกูล (2550 : 298-299) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการค้นพบซึ่งสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาเพราะเริ่มจากการใช้สื่อการเรียนรู้ของจริงประกอบการเรียนรู้สู่การสรุปเป็นความคิดรวบยอดการจัดการเรียนรู้

ต้องคำนึงถึงความแตกต่าง ความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดย Bruner ได้กำหนดหลักการสอน โดยการค้นพบที่สามารถนำไปใช้กับการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีไว้ ดังนี้

1. การสอนที่มีประสิทธิภาพต่อเมื่อครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ครูเป็นต้นแบบ (Model) ที่ดีตั้งแต่ทัศนคติของครูที่มีต่อการสอน การเรียนรู้ มีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้หรืออยากเห็น อยากค้นพบสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวด้วยตนเอง

2. การจัดโครงสร้างของบทเรียน (Structure) ต้องให้เหมาะสมกับวัยเด็ก และ ธรรมชาติของบทเรียนแต่ละหน่วย และครูควรสำรวจความรู้พื้นฐานที่นักเรียนจำเป็นต้องมี เพื่อค้นพบความรู้ใหม่

3. การจัดลำดับความยากง่าย (Sequence) ของบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่ง Bruner ได้ลำดับขั้นของวิธีการที่ใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้มี 3 วิธีการ คือ

3.1 การเรียนรู้โดยการกระทำมีประสบการณ์โดยตรงจากการจับต้อง สำรวจ สิ่งแวดล้อมซึ่งเรียกว่า “Enactive Mode of Learning”

3.2 การเรียนรู้โดยการใช้รูปภาพหรือวาดภาพในใจซึ่งเรียกว่า “Iconic Mode of Learning” วิธีการแบบนี้เหมาะสำหรับนักเรียนในวัย Concrete Operations ของเพียเจต์

3.3 การเรียนรู้โดยใช้สัญลักษณ์ “Symbolic Mode of Learning” เป็นการเรียนรู้ โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อจาก การฟัง การอ่าน และการเขียน

4. แรงเสริมด้วยตนเอง (Self-Reinforcement) ซึ่ง Bruner ถือมีความหมายต่อผู้เรียน มากกว่าแรงเสริมภายนอก (Extrinsic Reinforcement) ครูต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนว่า ทำ ถูกหรือไม่ ควรเน้นแต่การทำถูก เพราะการทำผิดก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ สอนให้นักเรียน ตั้งความหวังที่เป็นจริงได้ และเหมาะสมกับความสามารถของตน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม แนวปฏิรูปการเรียนรู้พบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นบทบาทของครูและ ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จะต้องปรับเปลี่ยนไปจากครูผู้สอนเป็นผู้สอนเป็นผู้จัดการเรียนรู้ คอยส่งเสริมสนับสนุน และจัดแผนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่หลากหลายให้เหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา หมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 22 ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนา ตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน

สามารถพัฒนาเต็มศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ บทบาทของครูควร ได้รับการทบทวนและคำนึงถึงต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2548 : 67-68)

1. การเตรียมตนเองให้มีความพร้อมในการบริการด้านความรู้ (Resource Person) ต้องศึกษาหาความรู้ในวิชาที่รับผิดชอบ เป็นความรู้ที่มีความถูกต้องสมบูรณ์พร้อมที่จะให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องทดลองหรือปฏิบัติกิจกรรมล่วงหน้าเพื่อหาความชำนาญหรือวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้เรียนที่สอบถามเนื้อหาขั้นตอนของกิจกรรมตลอดจนผลที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อาจแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน ครูอาจเตรียมความพร้อมดังกล่าวจากการร่วมประชุมสัมมนาวิชาการการนิเทศภายในของกลุ่มครู การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวจากกิจกรรมของสื่อมวลชน และแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถไปศึกษาหาความรู้ได้
2. การเตรียมแหล่งข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญสำหรับผู้เรียน ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ ใบความรู้ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาได้ตามความต้องการตลอดจนข้อมูลจากห้องสมุดหรือศูนย์วิทยุบริการ ศูนย์สื่อ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องปฏิบัติการ ห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียนและที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีข้อมูลการสำรวจรายชื่อหนังสือ ตำรา อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ และวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งข้อมูลดังกล่าวจะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าฝึกปฏิบัติจนเกิดการรู้หรือค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
3. การจัดทำแผนการเรียนรู้ เป็นการวางแผนจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญของเนื้อหาข้อความรู้ให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน จึงเป็นการเตรียมกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และสร้างความรู้ฝึกปฏิบัติให้เกิดความชำนาญตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน จัดเตรียมรูปแบบกิจกรรมที่ต้องใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์อย่างเหมาะสม รวมทั้งเตรียมวิธีการและเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการวัด ครอบคลุมกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาทั้งด้าน พุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Skill) ให้มีความพร้อมที่กำหนดไว้ในแผนการสอนเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนไว้หลายวิธี กำหนดระยะเวลาของการฝึกปฏิบัติไว้ล่วงหน้าซึ่งอาจปรับให้เหมาะสมได้ สามารถติดตามและใช้สอนแทนกันได้ในกลุ่มเพื่อนครูด้วยกัน หรือใช้วิธีสอนเป็นทีม (Team Teaching) ที่จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์หลากหลายเพิ่มขึ้น

การเรียนรู้ที่ครบวงจรและมีปัจจัยเอื้อที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ. 2548 : 58) การเรียนรู้ที่ครบวงจร เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ที่ครบวงจรเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนได้เลือกเรื่องและวิธีการเรียน
ต่อจากนั้นจึงเรียนรู้จากการปฏิบัติ ได้อธิบายแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน สรุปความรู้ด้วย
ตนเอง และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงหรือแก้ปัญหาอื่น ๆ ต่อไป สิ่งที่เป็นปัจจัยเสริมการเรียนรู้ที่
ครบวงจร คือ การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข และการกระตุ้นให้มีการพัฒนาทักษะการคิด
ระดับสูง โดยที่ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวและกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง มากกว่านั่งที่โต๊ะอ่านและ
เติมคำในใบงานหรือฟังครู บรรยายภาคที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ตลอดคีย์และได้รับการยอมรับ
จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบความรู้ได้ลึกลงของตนเอง และก้าวหน้าตามความพร้อมที่มีอยู่ ครูต้อง
ตระหนักว่าผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้สร้างความรู้โดยการผ่านการ
ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และผู้อื่น สื่อและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นครูจึงต้องมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก
สะดวกในการเรียนรู้ที่แท้จริงเองจึงกับการจัดกิจกรรมสำคัญ ที่มีกรรมนำมาใช้อย่างแพร่หลายใน
ปัจจุบันมีหลากหลายประการ เช่น หลักสูตรบูรณาการที่เชื่อมโยงกับสภาพจริงของท้องถิ่น ระบบข้อมูล
เรียนรู้รายบุคคล การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน
การเรียนรู้โดยกลุ่มการจัดตารางเรียน การจัดการเรียนที่ยืดหยุ่น ฯลฯ ข้อพึงตระหนักอีกประการ
หนึ่งในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ก็คือนอกจากการดำเนิน การปฏิรูป
กระบวนการเรียนรู้ในภาพรวมซึ่งมีลักษณะการเรียนรู้รายวิชาต่างควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้ผู้เรียนมี
คุณภาพสูงสุดภายใต้ความเชื่อและหลักการของการปฏิรูป

สรุปได้ว่า ครูผู้มีหน้าที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน จะต้องเปิดโอกาสให้
ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองตามความรู้ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ ครูมีหน้าที่ให้
คำแนะนำให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักการตัดสินใจ และพร้อมที่จะ
เรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

3. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการสอนนั้น นักวิชาการและนักเทคโนโลยีทางการศึกษาทั้งในและ
ต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ชม ภูมิภาค (2546 : 5) กล่าวว่า สื่อการสอนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีการสอน
เป็นพาหนะที่จะนำสารหรือความรู้ไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2547 : 122) ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า คือ วัสดุ (สิ่งเปลือง) อุปกรณ์ (เครื่องมือที่ไม่พุง่าย) วิธีการ (กิจกรรม เกม การทดลองฯ) ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิติมา ปรีดีดิลก (2547 : 68-69) อธิบายว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุสิ่งของ ภาพ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนคนตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการเรียนการสอน อุปกรณ์การศึกษา เทคโนโลยีการสอน และโสตทัศนศึกษา เป็นต้น ดังนั้น สถานศึกษา จึงต้องจัดให้มีสื่อการสอนขึ้น

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2548 : 112) กล่าวว่า สื่อการสอนหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของครูกับผู้เรียน เรียนรู้ได้ตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้วางไว้อย่างดี

เบรื่อง กุมุท (2548 : 1) กล่าวว่าสื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของครูถึงผู้เรียนเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้

นันทพร ศรีปลั่ง (2550 : 22) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นสไลด์ โทรทัศน์ วิทยุ เทปบันทึกเสียง ภาพถ่าย วัสดุฉาย และวัสดุสิ่งพิมพ์ ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ในเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้อย่างดี

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ และเทคนิค วิธีการ ที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการ ไม่ว่าสื่อเหล่านั้นจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตามล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

3.1 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนั้นมีมากมายและได้พัฒนาให้เกิดใหม่ ๆ อยู่เสมอตามยุคสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งนักเทคโนโลยีทางการศึกษาหลายท่านได้กำหนดและแบ่งประเภทของสื่อที่สำคัญ ดังนี้

เดล (Dale.1999 : 107 ; อ้างถึงใน นันทพร ศรีปลั่ง. 2550 : 89) ได้แบ่งสื่อการสอนที่มีความหมายเป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นหลักในการแบ่งสื่อการสอนในรูปแบบ

กรวยประสบการณ์ (Cone of Experiences) โดยใช้สื่อการสอนที่มีความหมายเป็นรูปธรรมมากที่สุด ไปไว้ที่ฐานกรวยและสื่อการสอนที่เป็นนามธรรมที่สุดไว้ที่ยอดกรวย ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรงที่มีความหมาย (Direct and Purposeful Experience) เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากความเป็นจริง โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ประการ จากของจริงในชีวิตตนเอง และประสบการณ์เหล่านั้นมีความหมายต่อผู้ได้รับประสบการณ์ เป็นอย่างยิ่ง
2. ประสบการณ์จำลอง (Contrived Experience) เป็นการจำลองแบบของจริง เพราะอาจมีขนาดใหญ่ หรือมีความซับซ้อนมากเกินไป ถ้าใช้ของจำลองอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายกว่าประสบการณ์นี้ ได้แก่ สิ่งของตัวอย่าง หุ่นจำลอง แบบจำลอง เป็นต้น
3. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) เป็นการแสดง ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาเนื้อเรื่องที่จะแสดง การจัดฉาก การบอกบท การแต่งละคร เป็นต้น
4. การสาธิต (Demonstrations) เป็นการแสดงให้ผู้ดูตัวอย่างประกอบการอธิบาย การสาธิตที่ดีต้องมีอุปกรณ์ประกอบ ผู้สาธิตควรรู้จักการใช้อุปกรณ์ในการแสดงนั้นด้วยความคล่องแคล่ว
5. การศึกษานอกสถานที่ (Study Trips) หมายถึง การพาผู้เรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และความรู้กว้างขวางขึ้น อันเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบกับบางสิ่งโดยตรง ซึ่งสิ่งนั้นหรือประสบการณ์นั้นไม่สามารถจัดได้ในห้องเรียน
6. นิทรรศการ (Exhibitions) หมายถึง การจัดแสดงสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ จากสิ่งเหล่านั้นแก่ผู้ดู
7. โทรทัศน์การศึกษา (Education Television) รายการโทรทัศน์จะทำให้ผู้เรียนได้เห็นภาพและได้ยินเสียง เหตุการณ์และความเป็นไปต่าง ๆ ในขณะที่มีการถ่ายทอดเหตุการณ์นั้น ๆ
8. ภาพยนตร์ (Motion Picture) เป็นการจำลองเหตุการณ์มาให้ผู้เรียนได้ดู ได้ฟัง ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ใช้ประกอบการสาธิตได้ดี เพราะเปิดโอกาสให้ผู้ดูได้เห็นเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด
9. ภาพนิ่งการบันทึกเสียงและวิทยุ (Still Picture, Recording and Radio) ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดแผ่นโปร่งใส สไลด์ การบันทึกเสียงต่าง ๆ และวิทยุ สามารถใช้ได้กับการเรียน เป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

10. ทักษะสัญลักษณ์ (Visual Symbol) ได้แก่ แผนภาพ แผนภูมิ แผนสถิติ ภาพโฆษณา การ์ตูน ซึ่งมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความรู้ความหมาย นำมาใช้แทนความหมายที่เป็นข้อเท็จจริง

11. วาจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbol) ได้แก่ คำพูด ตัวหนังสือ ตัวอักษรผู้เข้าใจสัญลักษณ์นี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐานมากพอสมควร

สื่อการสอนจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างหนึ่งในระบบการเรียนการสอนหรือระบบการศึกษา เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์หรือคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนจำแนกคุณค่าของสื่อ ออกเป็น 2 ด้าน คือ คุณค่าที่มีต่อผู้เรียน และคุณค่าที่มีต่อผู้สอน ดังนี้ (วรพจน์ นवलสกุล. 2550 : 9 -10)

3.2 คุณค่าของสื่อการสอนที่มีต่อผู้เรียน

3.2.1 ช่วยกระตุ้นและเร้าความสนใจของผู้เรียน สื่อการสอนช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเนื้อหาของบทเรียน ที่ถูกนำเสนอผ่านทางสื่อการสอน ความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนรู้ เพราะอาจนับได้ว่า ความสนใจเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้เรียนในที่สุด ตัวอย่างของการใช้สื่อการสอนในกรณีนี้ เช่น ก่อนที่จะเริ่มต้นการสอน ผู้สอนทำการฉายวิดีโอทัศน์ที่เป็นโฆษณาทางโทรทัศน์ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียนความน่าสนใจของสื่อวิดีโอทัศน์จะช่วยกระตุ้นและเร้าความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสนใจฟังเนื้อหาหลักของบทเรียนต่อไป

3.2.2 ช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก และรวดเร็ว สื่อการสอนควรเป็นสิ่งที่ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนรับรู้และทำความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้อย่างสะดวกง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทเรียนที่เนื้อหามีความสลับซับซ้อนหรือยากที่จะทำความเข้าใจ ตัวอย่างของการใช้สื่อการสอน เช่น การใช้ภาพวาดเพื่อแสดงให้เห็นถึงเส้นทางไหลเวียนของโลหิตในร่างกาย หรือการใช้หุ่นจำลองเพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะและตำแหน่งที่ตั้งของอวัยวะภายใน เป็นต้น การใช้สื่อการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้รวดเร็วและง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาของการสื่อความหมายโดยการพูดซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

3.2.3 ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ ระดับสติปัญญา ความถนัด ความสนใจ สมรรถภาพทางกาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยอาจทำให้ผู้เรียนมีความถนัด หรือความสามารถในการรับรู้และการเรียนรู้ที่ต่างกัน การใช้สื่อการสอนจะช่วยลดอุปสรรคหรือ

แก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลต่อการเรียนรู้ ให้ลดลงหรือหมดไปได้ ตัวอย่าง เช่น การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction ; CAL, Web Based Instruction; WBI) ให้ผู้เรียนเรียนเป็นรายบุคคล จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนใช้เวลาในการเรียนตามความสามารถในการเรียนของตนเอง เลือกลำดับหรือเนื้อหาบทเรียนตามที่ตนเองสนใจ หรือถนัด ก่อน-หลัง ในกรณีนี้สื่อการสอนจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรวมกันในชั้นเรียน ที่ผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ช้ามักจะทำความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ไม่ทันกับกลุ่มผู้เรียนที่เรียนรู้ได้เร็วกว่า เป็นต้น

3.2.4 ช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน สื่อการสอนที่ถูกออกแบบมาให้ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น การใช้เกมต่อภาพ (Jigsaw) แข่งขันกันเป็นกลุ่มเพื่อหาคำตอบจากภาพที่ต่อเสร็จ สมบูรณ์ การใช้เกมแขวนคอ (Hang Man) เพื่อทายคำศัพท์ เป็นต้น สื่อการสอนเหล่านี้ช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน หรือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ช่วยให้การบรรยายศาสตร์ของการเรียนการสอนมีชีวิตชีวา มีสังคมในห้องเรียนเกิดขึ้น นำมาซึ่งการช่วยเหลือกันในด้าน การเรียนรู้ต่อไป

3.2.5 ช่วยให้นำเนื้อหาที่มีข้อจำกัดมาสอนในชั้นเรียนได้ ตัวอย่างของ เนื้อหาที่มีข้อจำกัด เช่น เนื้อหาที่มีความอันตราย เนื้อหาที่เป็นเรื่องหรือเหตุการณ์ในอดีต เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับระยะทางไกล เนื้อหาที่มีค่าใช้จ่ายสูง เป็นต้น การใช้สื่อการสอนจะช่วยลดหรือขจัด ปัญหาหรือข้อจำกัดเหล่านี้ออกไปได้ ตัวอย่างเช่น การฉายวีดิทัศน์ที่บันทึกเหตุการณ์ในอดีตไว้ การใช้ภาพถ่ายของพื้นผิวดวงจันทร์ การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในรูปแบบของ สถานการณ์จำลองเพื่อฝึกทักษะการตัดสินใจในเรื่องของการปลดขบวนวัตถุระเบิด การใช้ Flight Simulator เพื่อฝึกนักบิน เป็นต้น การใช้สื่อการสอนจะช่วยขจัดปัญหาในการสอนเนื้อหาที่มี ข้อจำกัดดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

3.2.6 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมกับการเรียนสภาพ การเรียนการสอนที่ดี ต้องจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning) สื่อการสอน ที่ได้รับการออกแบบมาเป็นอย่างดี ต้องเป็นสื่อการสอนที่สามารถกระตุ้นหรือเร้าให้ผู้เรียนทำ การเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้น โดยให้ผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบทเรียน โดยควรเน้นที่ ปฏิสัมพันธ์ด้านการใช้ความคิดหรือกิจกรรมทางสมอง ตัวอย่างของสื่อการสอนที่สามารถกำหนด เงื่อนไขให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นหรือมีส่วนร่วมกับการเรียน ได้แก่ หนังสือบทเรียน แบบโปรแกรมบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3.2.7 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเพลิดเพลิน สนุกสนานและไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน หากโดยปกติแล้วผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ การใช้สื่อการสอนจะเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศในห้องเรียนให้แตกต่างไปจากสิ่งที่เคยปฏิบัติเป็นประจำในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน สื่อการสอนบางอย่างยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลินในการเรียน เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ตัวอย่าง เช่น การใช้สไลด์ประกอบเสียง การทดลองในห้องปฏิบัติการ การชมนิทรรศการ เป็นต้น

3.3 คุณค่าของสื่อการสอนที่มีต่อผู้สอน

3.3.1 ช่วยแบ่งเบารภาระของผู้สอน ในด้านการเตรียมการสอนหรือเนื้อหาการสอน เมื่อใช้สื่อการสอน ผู้สอนไม่ต้องจดจำเนื้อหาบทเรียนทั้งหมดเพื่อนำมาบรรยายด้วยตนเอง เพราะรายละเอียดของเนื้อหาบทเรียนส่วนใหญ่จะถูกนำเสนอผ่านทางสื่อการสอน ซึ่งช่วยลดงานในการเตรียมตัวสอนลงไปได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ต้องสอนซ้ำในเนื้อหาเดิม ก็สามารถนำสื่อการสอนที่เคยใช้สอนกลับมาใช้ได้ อีก การใช้สื่อการสอนยังสามารถลดภาระเรื่องเวลาในการสอนได้อีกเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการฝึกทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ การใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น กรณีเหล่านี้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองโดยที่ผู้สอนไม่ต้องใช้เวลาสอนผู้เรียนโดยตัวผู้สอน

3.3.2 ช่วยสร้างบรรยากาศในการสอนให้น่าสนใจ ในการสอนด้วยการบรรยายอย่างเดียวนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนควรจะต้องมีความสามารถเฉพาะตัวในการกระตุ้นและตรงความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศในการเรียนให้มีความน่าสนใจซึ่งถ้าไม่เป็นเช่นนั้นแล้วการใช้สื่อการสอนจะช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนให้มีความน่าสนใจขึ้นมาได้

3.3.3 ช่วยสร้างความมั่นใจในการสอน ให้แก่ผู้สอนในกรณีที่เนื้อหาบทเรียนมีหลายขั้นตอนมีการเรียงลำดับ มีจำนวนมาก หรือยากที่จะจดจำ การใช้สื่อการสอนจะช่วยให้ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น เพราะเนื้อหาเหล่านั้นสามารถที่จะบันทึกไว้ได้ในสื่อการสอน ตัวอย่างเช่น การใช้แผ่นใส ซึ่งช่วยผู้สอนในเรื่องของการจำลำดับการสอน เนื้อหา ตลอดจนข้อความที่ยากต่อการจดจำ ได้เป็นอย่างดี เมื่อใช้สื่อการสอน ผู้สอนจะมีความมั่นใจในเรื่องลำดับการสอน และเนื้อหาการสอน

3.3.4 กระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อผู้สอนเห็นคุณค่าของสื่อการสอน ผู้สอนก็จะนำสื่อการสอนมาใช้ในการสอนของตนเอง ซึ่งในขั้นการเตรียมผลิตสื่อการสอน การเลือกสื่อการสอนหรือการจัดหาสื่อการสอน ตลอดจนการแสวงหาเทคนิคใหม่ๆ มาใช้ในการสอน จะทำให้ผู้สอนเป็นผู้มีความตื่นตัว และมีการพิจารณาเพื่อทำให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และดำเนินการ

อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการปรับปรุงการสอนของตนเอง และทำให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการใช้สื่อการสอน

นอกจากคุณค่าของสื่อการสอนที่มีต่อผู้เรียน และผู้สอนดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น มีการวิจัยเกี่ยวกับสื่อการสอนจำนวนมากที่สนับสนุนและบ่งชี้ว่า สื่อการสอนมีประโยชน์หรือมีคุณค่าต่อกระบวนการเรียนการสอน เช่น สื่อการสอนช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น โดยใช้เวลาน้อยลง สื่อการสอนช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาบทเรียนได้นานกว่าการฟังบรรยายแต่เพียงอย่างเดียว เป็นต้น

สรุป สื่อการสอนมีคุณค่าต่อระบบการเรียนการสอนหรือการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในหลายประการด้วยกัน ซึ่งการพิจารณาคุณค่าของสื่อการสอนอาจทำได้โดยการพิจารณาถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียน และผู้สอน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากในกระบวนการเรียนการสอน ประเด็นสำคัญของคุณค่าของสื่อการสอน คือ สื่อการสอนช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การที่จะนำสื่อประเภทต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างเหมาะสมนั้นจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ในการเลือก เช่น เลือกสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา เทคนิคการสอน วัยและความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนความสะดวกสบายในการใช้สื่ออื่น ๆ

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและดำเนินการในด้านสื่อการเรียนการสอน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2548 : 9)

1. จัดหาและจัดให้มีการบริการวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนแก่ครูอย่างพอเพียงและครบถ้วนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีการสำรวจความต้องการวางแผนเพื่อดำเนินการจัดหา บริการและจัดทำรายงานผลการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูรู้จักทำ รู้จักใช้ และรู้จักเก็บบำรุงรักษาสื่อการเรียนให้ตรงกับเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอน โดยการจัดอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูผู้สอนจัดให้มีศูนย์สื่อและศูนย์วิชาการของสถานศึกษา เพื่อเป็นแหล่งผลิตและบริการสื่อแก่ครูผู้สอน
3. ส่งเสริมให้ครูรู้จักคิดค้นสร้างสรรค์สื่อและวิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การสร้างผลงานทางวิชาการ
4. แสวงหาแหล่งวิทยากรที่เป็นสื่อการสอนในชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น บุคลากรสถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน
5. จัดให้มีการติดตามและประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ โดยการสังเกตการณ์สอน การดูแลแผนการสอน บันทึกการสอน สถิติการยืมสื่อ เป็นต้น

3.4 ข้อควรคำนึงถึงของครูในการใช้สื่อการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอนของครูผู้สอน ควรพิจารณา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ. 2548 : 32-33)

ครูควรใช้สื่อการเรียนรู้ที่ฝึกคิดการแก้ปัญหา และการค้นพบการเรียนรู้ ครูมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาความสามารถทางการคิดของผู้เรียน จัดหาเวลา บุคลากรเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียน โดยใช้โปรแกรมสื่อสำเร็จรูป และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งบทเรียน กิจกรรมสำเร็จรูปที่มีผู้พัฒนาและจัดทำไว้แล้ว เช่น โปรแกรมเน้นการแก้ปัญหาประกอบด้วย ขั้นตอนการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอน ตามแนวความคิดทางวิทยาศาสตร์ หรือใช้การสอนที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระตามวัตถุประสงค์หลักสูตรเพื่อให้การสอนนั้นเป็นการช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและค้นพบการเรียนรู้ได้ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและการคิดไปพร้อม ๆ กัน พยายามกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ ให้มากในการเรียน เนื้อหาวิชาต่าง ๆ โดยใช้ความคิดและเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนและคณะได้พยายามวิเคราะห์ให้เป็นเป็นรูปธรรมและใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นสมองของผู้เรียนให้สามารถทำงานในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนเป็นผู้มีเหตุผลมีความคิดวิจารณ์ในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ตามที่คาดหวังหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถค้นพบการเรียนรู้ใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง

ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนวิธีคิด ความเชื่อของตนเอง ได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นคิดจะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่มีใครที่จะสามารถไปเปลี่ยนวิธีคิดและความเชื่อของคนอื่น ได้การเรียนรู้แนวใหม่เชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ มีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและใช้เวลาไม่เท่ากัน ในพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเองให้เติบโตเต็มศักยภาพ

สรุปได้ว่าสื่อการสอนเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นตัวกลาง หรือเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ในการช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริมให้ครูสามารถจัดหา สผลิต ใช้ และบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผล การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องอาศัยการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ทราบได้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากน้อยเพียงใด และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตามกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะเป็น

กระบวนการที่ทำให้ทราบว่าหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุง ได้มีผู้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอน

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2546 : 7) กล่าวถึง ความหมายของการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการที่มุ่งค้นหาระดับที่แสดงถึงปริมาณของคุณลักษณะหนึ่งในตัวบุคคลหรือสิ่งของหรือเหตุการณ์ ส่วนการประเมินผล เป็นการพิจารณาถึงความเห็น ตัดสินหรือสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งที่วัดได้ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ส่วน ลายยศ และอังคณา สายยศ (2548 : 10-12) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้ การวัดผลเป็นการวัดคุณลักษณะ เช่น ความสูง ความยาว การเรียนรู้ เซาว์ปัญญา เป็นต้น ไม่ใช่การวัดคน สัตว์ สิ่งของแต่อย่างใด ดังนั้นการวัดผลแต่ละครั้งจึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายว่าจะวัดคุณลักษณะใด จากสิ่งใด ใช้เครื่องมืออะไร หน่วยเป็นอะไร ส่วนการประเมินผลเป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินด้วยคุณธรรมแล้วลงสรุป บางกรณีไม่ต้องใช้ตัวเลขจากการวัดเพียงแต่ใช้การหาข้อมูลจากด้านอื่นมาประกอบการพิจารณาตัดสิน

ธำรง บัวศรี (2548 : 227) ได้ให้ความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผล หมายถึง การวัดคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการวัดในด้านปริมาณหรือคุณภาพก็ได้ การวัดในด้านปริมาณ ได้แก่ การวัดความยาว ความกว้าง ความสูง น้ำหนัก ปริมาตร ความถี่ ความเร็ว เป็นต้น ส่วนในด้านคุณภาพ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระดับเซาว์ปัญญา พฤติกรรม เจตคติ เป็นต้น การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการนำความรู้ การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการประเมินค่าและตัดสินใจ

สมบูรณ์ ดันยะ (2549 : 10-11) ได้ให้ความหมายของการวัดผลการศึกษาไว้ว่า กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวน ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือพฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัดกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ตัวเลขหรือข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่ใช้แทนจำนวนและลักษณะที่เกิดขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548 : 135) การวัดและการประเมินผล เป็นกระบวนการที่จำเป็น ในการจัดการเรียนการสอน มีคำหลายคำที่นิยมใช้อยู่ ได้แก่ 1) การสอบ (Test) เป็นการใช้เครื่องมือในการวัดผลและเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้เรียน 2) การวัดผล (Measurement) เป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับบุคคลตามความมุ่งหมายและเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้น 3) การประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณค่าความจริง และการกระทำ

สมนึก กัททิษณี (2550 : 70) ได้สรุปความหมายของการวัดผล ไว้ว่า การวัดผลไว้ว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่ตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอนว่า ได้ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตาม จุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่

จากความหมายที่นักการศึกษาได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การวัดผลคือกระบวนการที่ ได้มาซึ่งตัวเลข จำนวนหรือปริมาณใดปริมาณหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การตรวจผลงานการสอบถามหรือการสัมภาษณ์และการใช้แบบทดสอบ ส่วนการ ประเมินผลนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังการวัดผล โดยการนำเอาผลของการวัดมาพิจารณา เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วตัดสินออกมาว่า สูงต่ำกว่าเกณฑ์หรือ เก่ง ปานกลาง อ่อน เป็นต้น

4.1 จุดมุ่งหมายของการวัดผลและประเมินผล

สุนีย์ สิงหะเชนทร์ (2549 : 16-17) กล่าวว่า ครูมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการวัดผล การศึกษาเนื่องจาก

1. ครูเป็นตัวประสานระหว่างนักเรียนกับระบบการศึกษา ครูจึงต้องเข้าใจถึง วิธีการวัดผล เพื่อที่จะสามารถประเมินผลการจัดการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ครูจะต้องเป็นผู้ดำเนินการ วัดผลด้วยตัวเองจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับการวัดผล
3. คะแนนจากการวัดผลทางการศึกษา จะสามารถนำมาใช้ประเมิน ประสิทธิภาพในการสอนของครูได้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2549 : 25) ได้สรุปไว้ว่า การวัดผลและ ประเมินผล จะต้องใช้ให้ถูกจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในการประเมินผลขั้นสุดท้าย จะ ได้ใช้ในการ แก้ปัญหาการเรียนการสอน การบริหาร การแนะแนว และการศึกษาวิจัย อันจำทำให้กิจกรรม ทางการศึกษาพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร

สมบูรณ์ ดันยะ (2549 : 18) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. การประเมินเพื่อวิจัยเป็นการประเมินเพื่อค้นหาส่วนที่บกพร่อง หรือเป็น ปัญหาเป็นการตรวจสอบความพร้อม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน
2. การประเมินเพื่อปรับปรุง เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการ โดยพิจารณา ว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ตรงกับความต้องการ ประโยชน์และเป็นที่ยอมรับหรือไม่
3. การประเมินเพื่อตัดสินเพื่อลงสรุป เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินงานนั้น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรือไม่

สมนึก กัททิษณี (2550 : 8-9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษา มีดังนี้

1. วัดผลเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของผู้เรียน เพื่อดูว่าผู้เรียนบกพร่องหรือไม่เข้าใจในเรื่องใด อย่างไร
2. วัดผลเพื่อวินิจฉัย เพื่อค้นหาจุดบกพร่องของผู้เรียนที่มีปัญหาว่า ยังไม่เกิดการเรียนรู้ตรงจุดใด เพื่อหาทางช่วยเหลือ
3. วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง เพื่อจัดอันดับความสามารถของผู้เรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งกว่า
4. วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของผู้เรียน
5. วัดผลเพื่อพยากรณ์ เพื่อนำผลที่ได้ไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต
6. วัดผลเพื่อประเมิน เพื่อนำผลที่ได้มาตัดสิน หรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ

จากเหตุผลดังกล่าว ครูควรจะมีบทบาทในเรื่องการวัดผล ประเมินผล โดยพยายามศึกษาให้เข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง และเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวัดผลและประเมินผลไม่ได้เน้นที่การสอบเป็นสำคัญ แต่เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้รู้ถึงความสามารถของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมทางการศึกษาพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร

4.2 ขั้นตอนและวิธีการในการวัดผลและประเมินผล

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป. : 166-169) สรุปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลว่าการวัด (Measurement) คือ การกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณที่มีอยู่โดยใช้เครื่องมือวัดทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่อาจเป็นการสังเกตของครู ตารางตรวจสอบพฤติกรรม หรือข้อสอบ การประเมินผล (Evaluation) คือ การนำผลที่วัดได้มาหาคุณค่า การประเมินควรจะรวมถึงการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การประเมินผลจำแนกตามจุดประสงค์ การประเมินแบ่งได้ 4 ชนิด ประกอบด้วย

1. การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนที่จำเป็นในการเรียนต่อไป
2. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน กระทำในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน
3. การประเมินเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง การประเมินผลชนิดนี้สัมพันธ์กับชนิดที่ 2 โดยการหาข้อบกพร่องก่อนทำการแก้ไข

4. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละระยะ เช่น ตอนสิ้นเทอม และสิ้นปี

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2546 : 23) สรุปขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนดีหรือไม่ดีเพียงใด ควรกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ ประเมินก่อนเรียน ระหว่างเรียน และประเมินผลรวมเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนเพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

สมนึก ภัททิยธนี (2547 : 7) ได้สรุปขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

1. การวัดผลก่อนการเรียนการสอน เพื่อประเมินว่าผู้เรียนแต่ละคนพฤติกรรมพื้นฐานอยู่ในระดับใด
 2. การวัดผลระหว่างเรียนหรือวัดผลย่อย เพื่อให้ผู้สอนได้ทราบว่าควรซ่อมเสริมผู้เรียนคนใดเรื่องใดบ้าง
 3. การวัดผลภายหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนหรือการวัดผลรวม เพื่อประเมินผลการเรียน โดยสรุปรวมทั้งหมด
- เอกศักดิ์ บุตรลับ (2548 : 53) ได้กล่าวว่า การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน จะต้องกระทำอย่างมีระบบ ซึ่งควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้
1. กำหนดจุดประสงค์ ในการวัดผลประเมินผลให้ชัดเจน ว่าต้องการวัดผลเพื่อการตัดสินเลือกเพื่อจัดตำแหน่ง เพื่อตรวจสอบความรู้ หรือเพื่อการวินิจฉัย
 2. จัดทำตารางวิเคราะห์จุดประสงค์และเนื้อหา เพื่อที่จะบอกให้ทราบว่าจะออกข้อสอบวัดเนื้อหาใด ในพฤติกรรมใด แก่ไหนและเพียงใด เพื่อข้อสอบที่สร้างขึ้นได้ครอบคลุมเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการ
 3. เลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผล ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลที่จะวัด โดยพยายามใช้เทคนิคการวัดหลาย ๆ วิธี
 4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวัด หลังจากกำหนดว่าจะใช้วิธีการใดวัดผลแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การสร้างเครื่องมือวัดผลตามที่กำหนด ซึ่งเครื่องมือที่ใช้กันมาก ในการวัดผล การเรียนการสอน ได้แก่ แบบทดสอบ
 5. ดำเนินการวัดผล เป็นขั้นตอนของการนำเครื่องมือไปทดสอบหาข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการประเมินผล จุดมุ่งหมายปลายทางของการวัดผล ก็เพื่อปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนและการสอนของครู ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ว่า มีความเหมาะสมเพียงใดควรปรับปรุงและแก้ไขอย่างไร

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการวัดผลและประเมินผลเป็นการวัดผลตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นการประเมินผลผู้เรียนก่อนเรียน ระหว่างเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงผลการเรียนและพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคน

วิราพร พงศ์อาจารย์ (2548 : 23) ได้สรุปประโยชน์ของการวัดผลและประเมินผลการศึกษาไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา มีประโยชน์ทางการเรียนการสอน เช่น ใช้ในการจัดตำแหน่งผู้เรียน ใช้สำหรับแยกประเภท วินิจฉัยปรับปรุงการเรียนการสอนเปรียบเทียบความเจริญงอกงามและเพิ่มแรงจูงใจ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการแนะแนว การบริหารและการวิจัยอีกด้วย

สมนึก ภัททิยธรณี (2548 : 10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการวัดผลการศึกษาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนทราบว่าตนเองมีความสามารถอยู่ในระดับใดเห็นความถนัดของตนเองและเกิดแรงจูงใจในการเรียน
2. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน เป็นข้อมูลให้ครูได้เตรียมการสอน และรู้จักผู้เรียนมากขึ้น
3. ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนว ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ แนะนำการเรียนและอาชีพได้ถูกต้อง
4. ประโยชน์ต่อฝ่ายบริหาร ในการวางแผนการเรียนการสอน การบริหารโรงเรียนและการจัดการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการตรวจสอบว่า ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางตามที่หลักสูตรต้องการหรือไม่เพียงใด ผลจากการวัดผลประเมินผลจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องและจุดอ่อนในด้านต่าง ๆ โดยมีหลักการเพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และตัดสินผลการเรียน แต่จุดมุ่งหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ ขึ้นอยู่กับผู้สอนจะสามารถนำผลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางใด ๆ ได้

หลักการและแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในโลกอยู่ไม่น้อย Philip Coombs และ Mansoor Ahmed ได้จัดทำรายงานเสนอองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในการประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (World Education on Adult Education) เมื่อปี 1960 ณ กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ซึ่งรายงานดังกล่าว ได้สำรวจการศึกษาอบรมในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และได้จำแนกกิจกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่มีระบบแบบแผน วัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผลประเมินผลที่แน่นอนชัดเจน โดยมีความมุ่งหมายหลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พอเพียงและพร้อมที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคมในอนาคต
2. การศึกษานอกระบบ (Non – formal Education) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้น โดยมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนให้เป็นพลังในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ จึงมีการออกแบบหลักสูตรวิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิธีการจัดการศึกษาจึงยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
3. การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดความรู้ โดยใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เป็นการเรียนรู้จากครอบครัวชุมชน จากกระบวนการทางสังคม จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้นิยามคำว่า การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ในมาตรา 15 ดังนี้

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาคือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

1. ความเชื่อมโยงของรูปแบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ

บุคคลใช้การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เป็นวิธีการให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จะสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม จึงต้องผสมผสานการเรียนรู้จากการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ กล่าวคือ บุคคลเรียนรู้จากการศึกษาตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิด โดยการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตลอดจนกระบวนการจัดกลาทางสังคม (Socialization) ในชุมชน ในที่ทำงาน ซึ่งจะรวมไปถึงการเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ และแหล่งการเรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพและโอกาสของแต่ละบุคคลด้วย การเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย

เมื่อบุคคลมีอายุเข้าสู่วัยเรียน สังคมจัดการศึกษาในระบบที่มีหลักสูตรวิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล ที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม ทักษะที่เป็นพื้นฐานสำหรับการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม และการศึกษาต่อเนื่องสำหรับให้บุคคลสามารถเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นเพื่อการประกอบอาชีพและทำหน้าที่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกเหนือจากการศึกษาในระบบแล้ว สังคมยังจัดให้บุคคลได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ตามความต้องการของบุคคล ชุมชน หรือสถาบันซึ่งมีระบบของการจัดการ ตลอดจนหลักสูตร สื่อ และวิธีการวัดผลประเมินผลที่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุคนั้น ซึ่งเป็นสถานศึกษานอกระบบที่จัดขึ้นเพื่อเสริมเติมชีวิตของบุคคลให้สมบูรณ์

2. เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต

โดยที่ระบบการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ในสังคม ในฐานะที่เป็นกลไกในการพัฒนาคนให้เป็นปัจจัยของการพัฒนาประเทศ เพื่อให้สามารถอยู่ได้ในสนามการแข่งขันของประชาคมโลก ประเทศไทยก็จำเป็นจะต้องมีประชากรที่มีคุณภาพ มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาประเทศ

ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ

กฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้กับตนเองอย่างต่อเนื่อง

การกำหนดเป้าหมายดังกล่าวเป็นพันธกิจร่วมกันของรูปแบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ในการกำหนดหลักสูตร กรอบเนื้อหา แนวการดำเนินงานพัฒนาคนไทยให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ของระบบอื่น ๆ ในสังคม

เป้าหมายโดยอุดมคติของการศึกษาตลอดชีวิต ได้คาดหวังในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้โดยมุ่งหวังว่าระบบสังคมทั้งระบบจะมีการจัดการให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการศึกษารูปแบบต่าง ๆ

3. หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ดังนี้

3.1 หลักการบูรณาการและความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของการศึกษาในระบบ โรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถศึกษาค้นคว้าความรู้ได้ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

3.2 หลักความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาโดยส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ได้มีโอกาสเลือกศึกษาหาความรู้ตามศักยภาพและความต้องการของตนเอง การศึกษาควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน

3.3 หลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานและความสนใจของผู้เรียนของตนเองได้

3.4 หลักการศึกษาเพื่อชีวิต โดยเน้นการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนและสภาพชุมชน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเอง เป็นการจัดการศึกษาที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

3.5 หลักการเรียนรู้เพื่อการคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยส่งเสริมกระบวนการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา บนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล

3.6 หลักการกระจายอำนาจ โดยให้ผู้เรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่น

3.7 หลักการความยืดหยุ่นและความหลากหลาย เพื่อมุ่งให้การศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ของประชาชนอย่างกว้างขวาง

4. ความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาตลอดชีวิต

จนถึงขณะนี้คงไม่มีใครปฏิเสธถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่เข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการย้ำเน้นความสำคัญดังกล่าว จากรายงานเรื่อง การเรียนรู้ขุนทรัพย์ในตน ที่คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เมื่อ พ.ศ. 2536 ที่กล่าวว่าสี่เสาหลักที่เป็นรากฐานของการศึกษา ได้แก่

4.1 การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) เป็นการเรียนที่เน้นองค์ความรู้โดยการรวม ความรู้สำคัญอย่างกว้าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการศึกษาลงลึกในบางวิชาเลือกไว้ ซึ่งภูมิหลังกว้าง ๆ นี้ จะเป็นใบเบิกทางนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต โดยช่วยวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับให้คนมีจิตใจชอบ แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

4.2 การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง (Learning to Do) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะ และศักยภาพของมนุษย์ในลักษณะที่จะช่วยสร้างความสามารถให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ในสถานการณ์ ต่าง ๆ ได้ ความสามารถและทักษะดังกล่าวจะสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ถ้าผู้เรียนมีโอกาสได้ ทดลองและพัฒนาความสามารถของตนโดยมีส่วนร่วมในโครงการประสบการณ์ในงานอาชีพหรือ งานทางสังคมอย่างจริงจัง

4.3 การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้มนุษย์สามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิตทุกด้านและสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่าง มีความสุข โลกในศตวรรษที่ 21 ทุกคนยังจำเป็นจะต้องมีความเป็นอิสระรู้จักตัดสินใจ ประกอบ กับการมีความรู้ที่รับผิดชอบโดยส่วนตัวอย่างแรงกล้าต่อการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันกับผู้อื่น

4.4 การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความรักและเคารพซึ่งกันละกัน โดยพัฒนาความ เข้าใจในผู้อื่นทั้งแง่ประวัติศาสตร์ ธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมทางจิตใจซึ่งเป็นพื้นฐาน สำหรับการรังสรรค์จิตวิญญาณใหม่ที่ตระหนักสำนึกถึงการต้องพึ่งพาอาศัยกันรวมทั้งการวิเคราะห์ ความเสี่ยงและความท้าทายของอนาคตร่วมกัน

5. การศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อให้บริการ กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้ขาดโอกาส และผู้พลาดโอกาส

ทางการศึกษาตลอดจนผู้สนใจทั่วไป จึงเป็นการประกันโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเพื่อให้สามารถได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีหลักการในการจัดการศึกษาโรงเรียน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป. : 7-9)

5.1 ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดบริการทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาส และพลาดโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้มีโอกาสรับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ

5.2 การกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนจะต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วถึง

5.3 ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ผู้เรียนมีความพร้อมเมื่อใดก็สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลาทุกช่วงชีวิต

5.4 สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกโรงเรียนจะต้องจัดเอสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายซึ่งอาจมีแตกต่างกัน

5.5 ยืดหยุ่น หลากหลาย และสัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิต เนื้อหา หลักสูตร และกิจกรรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรมีความยืดหยุ่นหลากหลาย และสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและบริบทของชุมชน

5.6 มีความหลากหลายในรูปแบบการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เช่น บางรูปแบบอาจมีครูสอนและจัดสอนเต็มเวลา บางรูปแบบอาจสอนบางเวลา โดยให้ผู้เรียนสามารถเรียนสลับกับทำงานได้ บางรูปแบบอาจเรียนด้วยตนเอง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป บางรูปแบบอาจเรียนโดยอาศัยสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

6. ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาที่แต่เดิมนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการกับกลุ่มผู้ใหญ่ที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาส และพลาดโอกาสทางการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม เช่น สอนให้อ่านออกเขียนได้ สอนให้เข้าใจหน้าที่ของพลเมือง ส่งเสริมการรู้หนังสือ ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมความเป็นอยู่และส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ในภายหลังเมื่อพบว่ากลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนมิได้มีจำกัดเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังคงกระจายอยู่ในวัยเด็ก วัยเรียนที่ด้อยโอกาส ขาดโอกาสและพลาดโอกาสทางการศึกษาด้วย หลายประเทศจึงเริ่มใช้คำอื่น ๆ แทนคำว่า “การศึกษาผู้ใหญ่” เพื่อให้มีความหมายครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่ม ดังเช่นคำว่า “การศึกษาต่อเนื่อง” “การศึกษานอกระบบ” “การศึกษาส่วนขยาย” “การศึกษานอกโรงเรียน”

การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษารูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ ประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้ว ตลอดจนประชากรวัยแรงงาน และวัยอื่น ๆ โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ เป็นต้น โดยมีมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่าน การเขียน ความรู้ด้านทักษะอาชีพ ข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับเจตนารมณ์และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การศึกษาประเภทนี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนเมื่อมีภาระความจำเป็นและกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสังคม หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาประเภทนี้ไม่จำกัดเฉพาะสถาบันบันการศึกษา อาจเป็นหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 26 – 27)

7. ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบ

การจัดการศึกษานอกระบบมีปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นพื้นฐานของความคิดในการจัดกิจกรรมที่ควรเรียนรู้ทำความเข้าใจ ได้แก่

7.1 ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เน้นแนวความคิดในเรื่องการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา มุ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาสังคม

7.2 ปรัชญามนุษย์นิยม (Humanism) ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับในความต่างนั้น การพัฒนาคนจึงมุ่งไปที่การพัฒนาเป็นรายบุคคล จึงต้องคำนึงถึงความต้องการของบุคคลและยอมรับความรู้และประสบการณ์ของบุคคลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

7.3 ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เน้นความเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล การยอมรับผลของการกระทำและการตัดสินใจให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของตนเองต่อการกระทำทางสังคม การจัดการศึกษาจึงมุ่งเสริมสร้างพลังในการพัฒนาและการตัดสินใจของบุคคล

7.4 ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มปฏิรูปก้าวหน้า (Radicalism) กลุ่มปรัชญานี้เป็นที่รวมของแนวคิดที่วิพากษ์การศึกษาที่จัดอยู่โดยทั่วไป มุ่งใช้การศึกษาเป็นกลไกของการแก้ปัญหาและแสวงหาทางออกในสังคม เช่น กลุ่มที่ปฏิเสธระบบโรงเรียน (Deschooling) ของอิวาน อิลลิช กลุ่มของเปาโล แฟร์ ที่วิพากษ์การศึกษาซึ่งสะท้อนนัยของการกดขี่ จำเป็นที่จะต้องสร้างโมเดลใหม่ในการเรียนรู้ เป็นต้น

หากจะพิจารณาถึงการศึกษานอกระบบที่จัดในประเทศไทยแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบของไทยมิได้ยึดมั่นในหลักปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งโดยตรง แต่ได้ผสมผสานแนวคิดจากหลักปรัชญาต่าง ๆ เข้ามาในแนวความคิดของการจัดการศึกษานอกระบบ นอกจากนี้ยังผสมผสานแนวคิดภูมิปัญญาอารยธรรมตะวันออก เข้ามาในพื้นฐานความคิดจัดการศึกษานอกระบบ แนวความคิดเชิงปรัชญาที่โดดเด่นของการศึกษานอกระบบของประเทศไทย คือ แนวคิดเรื่องคิดเป็น ซึ่งเป็นได้ทั้งปรัชญาในตัวเองและเป็นความเชื่อพื้นฐานของการจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทย

8. ปรัชญาคิดเป็น

แนวความคิดเรื่องคิดเป็นมีองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงปรัชญา 3 ส่วน กล่าวคือ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ คือ ความสุข มนุษย์จึงแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะมุ่งไปสู่ความสุขนั้น แต่เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกันโดยพื้นฐานทั้งทางกายภาพ อารมณ์ สังคม จิตใจ และสถานะแวดล้อม ทำให้ความต้องการของคนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การให้คุณค่าและความหมายของความสุขของมนุษย์จึงแตกต่างกัน การแสวงหาความสุขที่แตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของคนแต่ละคน การตัดสินใจนั้น จำเป็นจะต้องใช้ข้อมูลอย่างรอบคอบ ซึ่งโดยหลักการของการคิดเป็น มนุษย์ควรจะใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ทั้งทางด้านกายภาพ สุขภาพอนามัยความพร้อมต่าง ๆ ข้อมูลสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ครอบครัว สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมตลอดจนกรอบคุณธรรม จริยธรรม และข้อมูลทางวิชาการ คือความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องคิด ตัดสินใจ นั้น ๆ ว่ามีหรือไม่ เพียงพอที่จะนำไปใช้ข้อมูลอย่างรอบคอบนี้จะช่วยให้การคิดตัดสินใจเพื่อแสวงหาความสุขของมนุษย์เป็นไปอย่างรอบคอบ เรียกว่าวิธีการคิดตัดสินใจว่า “คิดเป็น” และเป็นความคิดที่มีพลวัต คือ ปรับเปลี่ยนได้เสมอ เมื่อข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป เป้าหมายชีวิตเปลี่ยนไป

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นี้ จัดทำขึ้น โดยกำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาว่าต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการ การศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติซึ่งกฎหมายเพื่อการพัฒนา การศึกษาของชาติกำหนดให้มีการส่งเสริมการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบการศึกษาตาม อัยยาศัย การจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับระบบการศึกษาทุกระดับของการศึกษา ขั้นพื้นฐาน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์จาก การทำงาน และการประกอบอาชีพ โดยการกำหนดสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ให้มีความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ด้านจิตใจ ให้มีคุณธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกันสามารถจัดการกับองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 553 - 563)

1. หลักการ

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด หลักการไว้ดังนี้

1.1 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยึดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน และการจัดการ เรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล และชุมชน สังคม

1.2 ส่งเสริมให้มีการเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยตระหนักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญ สามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

1.4 ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีสติปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการ จึงกำหนดจุดหมาย ดังต่อไปนี้

- 2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
- 2.2 มีความรู้พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 2.3 มีความสามารถในการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และตามทันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
- 2.4 มีทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี และสามารถจัดการกับชีวิต ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุข ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.5 มีความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ภูมิใจใจความเป็นไทย โดยเฉพาะภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ความเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 2.6 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.7 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และบูรณาการความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

3. กลุ่มเป้าหมาย

ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน

4. โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและภาคีเครือข่ายมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ดังนี้

4.1 ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้คือ

- 4.1.1 ระดับประถมศึกษา
- 4.1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4.1.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

4.2 สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 สาระ ดังนี้

4.2.1 สาระทักษะการเรียนรู้ เป็นสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การคิดเป็น และการวิจัยอย่างง่าย

4.2.2 สาระความรู้พื้นฐาน เป็นสาระเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

4.2.3 สาระการประกอบอาชีพ เป็นสาระเกี่ยวกับการมองเห็นช่องทาง และการตัดสินใจประกอบอาชีพ การจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรม และการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง

4.2.4 สาระทักษะการดำเนินชีวิต เป็นสาระเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ศิลปะและสุนทรียภาพ

4.2.5 สาระการพัฒนาสังคม เป็นสาระเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมือง และการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

4.3 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

4.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระ ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

4.4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4.4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละระดับ ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4.5 เวลาเรียน

ในแต่ละระดับใช้เวลาเรียน 4 ภาคเรียน ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบโอนผลการเรียน ทั้งนี้ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนในสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ภาคเรียน

4.6 หน่วยกิต

ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ที่	สาระการเรียนรู้	จำนวนหน่วยกิต					
		ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย	
		วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก
1	ทักษะการเรียนรู้	5		5		5	
2	ความรู้พื้นฐาน	12		16		20	
3	การประกอบอาชีพ	8		8		8	
4	ทักษะการดำเนินชีวิต	5		5		5	
5	การพัฒนาสังคม	6		6		6	
รวม		36	12	40	16	44	32
		48 หน่วยกิต		56 หน่วยกิต		76 หน่วยกิต	
กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต		100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง	

หมายเหตุ วิชาเลือกในแต่ละระดับ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียน เรียนรู้จากการทำโครงการ
จำนวนอย่างน้อย 3 หน่วยกิต

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ประกอบด้วย

1. สาระการเรียนรู้ 5 สาระ คือ ทักษะการเรียนรู้ ความรู้พื้นฐาน การประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต และการพัฒนาสังคม
2. จำนวนหน่วยกิตในแต่ละระดับ ดังนี้
 - 2.1 ระดับประถมศึกษา ไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 36 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต
 - 2.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 40 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต

2.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 44 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

3. ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับละไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

4. การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนรู้นั้น ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ 5 สาระ คือ ทักษะการเรียนรู้ ความรู้พื้นฐาน การประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต และการพัฒนาสังคม โดยโครงสร้างหลักสูตรได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตในแต่ละระดับ ทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก ซึ่งผู้เรียนทุกคนต้องเรียนวิชาบังคับตามที่กำหนด สำหรับวิชาเลือกให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ ตามแผนการเรียนรู้เป็นรายบุคคล และ/หรือกลุ่ม โดยเลือกเรียนในสาระการเรียนรู้ใดสาระการเรียนรู้หนึ่ง หรือหลายสาระการเรียนรู้ ให้ครบจำนวนหน่วยกิตตามโครงสร้างหลักสูตรในแต่ละระดับ ตามความต้องการของผู้เรียน

5. การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น ผู้บกพร่องในด้านต่าง ๆ ผู้มีความสามารถพิเศษการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่าง ๆ การจัดการศึกษาดังกล่าวสถานศึกษาสามารถปรับมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ตามความเหมาะสม

6. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยสาระมาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

6.1 สาระทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการใช้แหล่งการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 3 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการจัดการความรู้

มาตรฐานที่ 4 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการคิดเป็น

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการวิจัยอย่างง่าย

6.2 สารความรู้พื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับภาษาและการ

สื่อสาร

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับคณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

6.3 สารการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีในงานอาชีพ มองเห็นช่องทางและตัดสินใจประกอบอาชีพได้ตามความต้องการ และศักยภาพของตนเอง

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในอาชีพที่ตัดสินใจเลือก

มาตรฐานที่ 3 มีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรม

มาตรฐานที่ 4 มีความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง

6.4 สารทักษะการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

มาตรฐานที่ 3 มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับศิลปะและสุนทรียภาพ

6.5 สารการพัฒนาสังคม ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง สามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และสืบทอดศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐานที่ 3 ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย มีจิตสาธารณะ เพื่อความสงบสุขของสังคม

มาตรฐานที่ 4 มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญของการพัฒนา และสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน/สังคม

หมายเหตุ สารະการเรียนรู้อัฒนฐาน มาตรฐานที่ 2.1 มีควมรู้ ความเข้าใจทักษะ ฝัฒนฐานเกือวกับภาษาและการสื่อสาร ซึ่งภาษาในมาตรฐานนี้หมายถึง ภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ

7. วิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐาน

การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นฝัฒนฐานมีวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐาน หลากหลาย ได้แก่

7.1 การเรียนรู้อัฒนฐานด้วยตนเอง เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานที่ผู้เรียนกำหนด แผนการ เรียนรู้อัฒนฐานของตนเองตามรายวิชาที่ลงทะเบียนเรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการศึกษา หาควมรู้ด้วยตนเองจากภูมิปัญญา ผู้รู้ และสื่อต่าง ๆ

7.2 การเรียนรู้อัฒนฐานแบบพบกลุ่ม เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานที่กำหนดให้ผู้เรียนมา พบกัน โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้อัฒนฐาน และหาข้อสรุปร่วมกัน

7.3 การเรียนรู้อัฒนฐานแบบทางไกล เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานจากสื่อต่าง ๆ โดยที่ผู้เรียน และครูจะสื่อสารกันทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนใหญ่ หรือถ้ามีความจำเป็นอาจพบกันเป็น ครั้งคราว

7.4 การเรียนรู้อัฒนฐานแบบชั้นเรียน เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานที่สถานศึกษา กำหนด รายวิชาเวลาเรียนและสถานที่ ที่ชัดเจน ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานนี้เหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีเวลา มาเข้าชั้นเรียน

7.5 การเรียนรู้อัฒนฐานตามอัฒนาศัย เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อัฒนฐานได้ ตามความต้องการ และความสนใจ จากสื่อเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือจากการฝึกปฏิบัติตาม แหล่งเรียนรู้อัฒนฐานต่าง ๆ แล้วนำควมรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนเข้าสู่หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นฝัฒนฐาน พุทธศักราช 2551

7.6 การเรียนรู้อัฒนฐานจากการทำโครงการ เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานที่ผู้เรียนกำหนด เรื่องโดยสมัครใจตามความสนใจ ความต้องการ หรือสภาพปัญหา ที่จะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้า ทดลอง ลงมือ ปฏิบัติจริงและมีการสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ โดยมีครูเป็นผู้ให้ คำปรึกษา แนะนำ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้อัฒนฐาน และกระตุ้นเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้อัฒนฐาน

7.7 การเรียนรู้อัฒนฐานรูปแบบอื่น ๆ สถานศึกษาสามารถออกแบบวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐาน ในรูปแบบอื่น ๆ ได้ตามความต้องการของผู้เรียนวิธีการจัดการเรียนรู้อัฒนฐานดังกล่าวข้างต้น สถานศึกษา และผู้เรียนร่วมกันกำหนดวิธีเรียน โดยเลือกเรียนวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีก็ได้ขึ้นอยู่กับความยากง่าย

ของเนื้อหา และสอดคล้องกับวิถีชีวิต และการทำงานของนักเรียน โดยขณะเดียวกันสถานศึกษาสามารถจัดให้มีการสอนเสริมได้ทุกวิธีเรียนเพื่อเติมเต็มความรู้ให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้

8. การจัดกระบวนการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ ตามปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกโรงเรียน “คิดเป็น” โดยเน้นพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ ประยุกต์ใช้ความรู้ และสร้างองค์ความรู้สำหรับตนเอง และชุมชน สังคม ซึ่งกำหนดรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

8.1 กำหนดสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม ให้เชื่อมโยงกับประสบการณ์และสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยผู้เรียนทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาความต้องการนั้น ๆ แล้วกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ และวางแผนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

8.2 แสวงหาข้อมูลและจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมโดยศึกษาค้นคว้าหาความรู้ รวบรวม ข้อมูลของตนเอง ชุมชน สังคม และวิชาการ จากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมีการสะท้อนความคิด ระดมความคิดความเห็น อภิปราย วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปเป็นความรู้

8.3 ปฏิบัติโดยให้นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เหมาะสมกับสังคม และวัฒนธรรม

8.4 ประเมินผลการเรียนรู้ โดยให้มีการประเมิน ทบทวนแก้ไขข้อบกพร่อง และตรวจสอบ ผลการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าหมายการเรียนรู้ที่วางไว้

9. สื่อการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ผู้เรียน ครู สามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ใกล้ตัว และข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้ วิจารณ์ญาณในการเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตามเข้าใจง่าย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้ อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา

10. การเทียบโอน

สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเทียบโอนผลการเรียนหรือเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน ให้เป็นส่วนหนึ่งของผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยสถานศึกษาต้องจัดระเบียบหรือแนวปฏิบัติการเทียบโอนให้สอดคล้องกับแนวทางการเทียบโอนที่สำนักงาน กศน. กำหนด

11. การวัดและประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียน เป็นกระบวนการที่ให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงการพัฒนา ความก้าวหน้า ความสำเร็จ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ เกิดทักษะกระบวนการและค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน

11.1 การวัดและประเมินผลรายวิชา เป็นการประเมินผลการเรียนรายวิชา สถานศึกษาต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพียงใด และต้องมีการประเมินผลรวม เพื่อทราบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร ดังนั้น การวัดและประเมินผลจึงต้องใช้เครื่องมือ และวิธีการที่หลากหลายให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

11.2 การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประเมินสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม โดยพิจารณาทั้งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและผลจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

11.3 การประเมินคุณธรรม เป็นการประเมินสิ่งที่ต้องการปลูกฝังในตัวผู้เรียน โดยประเมินจากกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งด้านการพัฒนาตน การพัฒนางาน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การพัฒนาคุณภาพชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ และกิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

11.4 การประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนเข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ ในภาคเรียนสุดท้ายของทุกระดับการศึกษาในสาระการเรียนรู้ ที่สำนักงาน กศน. กำหนดการประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการเรียนของผู้เรียนสำหรับนำไปใช้ในการ

วางแผนปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษานอกระบบต่อไป การประเมินดังกล่าว ไม่มีผลต่อการได้หรือตกของผู้เรียน

12. การจบหลักสูตร

ผู้จบการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในแต่ละระดับการศึกษา ต้องผ่านเกณฑ์การจบหลักสูตร ดังนี้

12.1 ผ่านการประเมิน และได้รับการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ และได้จำนวนหน่วยกิตที่กำหนดตามโครงสร้างหลักสูตร

12.2 ผ่านกระบวนการประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

12.3 ผ่านกระบวนการประเมินคุณธรรม

12.4 เข้าร่วมการประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ

13. เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สถานศึกษาทุกแห่งต้องใช้เอกสารหลักฐานการศึกษาเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการสื่อความเข้าใจที่ตรงกัน และการส่งต่อได้แก่

13.1 ระเบียบแสดงผลการเรียน

13.2 หลักฐานแสดงวุฒิการศึกษา (ประกาศนียบัตร)

13.3 แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษาอื่น ๆ สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเพื่อใช้ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามที่เห็นสมควร เช่น แบบประเมินผลกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

14. การบริหารหลักสูตร

สถานศึกษาที่จะนำหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ควรดำเนินงาน ดังนี้

14.1 วางแผน สถานศึกษาชี้แจง สร้างความเข้าใจให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน โดย สํารวจกลุ่มเป้าหมาย ภาวศึเรือข่ายที่จะร่วมจัดการศึกษา วางแผนเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ หลักสูตร เอกสาร สื่อ อุปกรณ์ทางการศึกษา และขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา

14.2 อบรมครู สถานศึกษาจัดให้มีการอบรมครูเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

14.3 ประชาสัมพันธ์ สถานศึกษาดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้กับประชาชนทั่วไปได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สื่อที่หลากหลาย

14.4 ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ให้สถานศึกษาประสานงาน ชี้แจง ทำความเข้าใจกับภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันส่งเสริม สนับสนุนการจัดและพัฒนาคุณภาพ การศึกษา

14.5 รับสมัครและขึ้นทะเบียนผู้เรียน สถานศึกษาและหรือภาคีเครือข่าย ดำเนินการรับสมัครและขึ้นทะเบียนผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

14.6 แนะนำการเรียน เมื่อรับสมัครผู้เรียนแล้ว สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียน ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

14.7 เทียบโอน สถานศึกษาจัดให้มีการเทียบโอนผลการเรียนหรือเทียบโอน ความรู้และประสบการณ์

14.8 วางแผนการเรียน สถานศึกษาและผู้เรียนร่วมกันจัดทำแผนการเรียนให้ สอดคล้องกับศักยภาพ ความต้องการ ความจำเป็นในการศึกษา และการดำเนินชีวิตของผู้เรียนแต่ ละบุคคล/กลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ติดตาม และประเมินผู้เรียน

15.9 ลงทะเบียนเรียน สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนลงทะเบียนเรียนตามแผนการ เรียนรายบุคคล/กลุ่ม โดยให้ลงทะเบียนเรียนเป็นรายวิชา

14.10 จัดการเรียนรู้อตามแผนการเรียน ให้สถานศึกษาดำเนินการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการเรียนตามปรัชญาและหลักการการศึกษานอกโรงเรียน

14.11 วัดและประเมินผลการเรียน ให้สถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการ สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำระเบียบ/แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผล ให้ สอดคล้องกับแนวทางการวัดและประเมินผลที่สำนักงาน กศน. กำหนด

14.12 จบหลักสูตร การจบหลักสูตรให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

บทบาทและหน้าที่ของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

บทบาทและหน้าที่ของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยถูกกล่าวไว้ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้ (ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2553 : 11-45)

1. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้

ปีการศึกษา 2551 สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีนโยบาย ปฏิรูปการเรียนการสอนแนวใหม่ เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในการปฏิรูปการศึกษาซึ่งแนวทางในการปฏิรูปการเรียนการสอนแนวใหม่ มุ่งเน้นการปรับกระบวนการเรียนรู้สายสามัญ โดยการปรับปรุงวิธีการพบกลุ่ม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย และการทำโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนการศึกษานอกโรงเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการดำเนินงานดังกล่าว ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้บรรลุผลตามแนวทาง ดังกล่าว ภารกิจของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีดังต่อไปนี้

1.1 การประชาสัมพันธ์ การแนะแนว ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นทีมงานสำคัญของสถานศึกษาในการประชาสัมพันธ์การเรียนการสอน ตามแนวใหม่ ให้แก่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยสาระสำคัญที่ต้องประชาสัมพันธ์ ได้แก่

1.1.1 จุดเด่น และความน่าสนใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่มีความแตกต่างจากแนวเดิมอย่างไร หลักสูตรใหม่เป็นอย่างไร

1.1.2 วิธีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่

1.1.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แนวใหม่

1.1.4 เงื่อนไขต่าง ๆ และการจบหลักสูตร

1.1.5 ประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ

นอกจากการประชาสัมพันธ์การเรียนการสอนตามแนวใหม่ดังกล่าวแล้ว ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยังมีหน้าที่ในการแนะแนวและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา เพื่อสำรวจตนเองก่อนตัดสินใจลงทะเบียนเรียน รวมทั้งให้คำปรึกษาในการปรับตัว และแก้ไขปัญหาทางการเรียนด้วย

1.2 การปฐมนิเทศครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ร่วมกับสถานศึกษาปฐมนิเทศนักศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร วิธีการจัดการเรียน

การสอน หรือการเรียนรู้ตามหลักสูตร รวมทั้ง การสร้างบรรยากาศที่ดี การสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยระหว่างครูและนักศึกษา ระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง และนักศึกษากับผู้เกี่ยวข้อง ในการศึกษา ดังนี้

1.2.1 กล่าวต้อนรับนักศึกษา แนะนำตนเอง แนะนำผู้เกี่ยวข้องและให้นักศึกษา แนะนำตนเอง

1.2.2 ชี้แจงเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตรหมวดวิชาที่ ลงทะเบียนเรียน สื่อ และเงื่อนไขต่าง ๆ ของหลักสูตร ระเบียบที่เกี่ยวข้องและการจบหลักสูตร

1.2.3 ชี้แจงวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ การพบกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือทำ กิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย การทำโครงการ การสอนเสริมและการทำกิจกรรม พบกลุ่มเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต

1.2.4 กล่าวถึงข้อตกลงต่าง ๆ ในการเรียนรู้ เช่น การพบกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย การส่งงาน การประเมินการเรียนรู้ เป็นต้น

1.2.5 แนะนำสถานที่ในการพบกลุ่ม แนะนำการจัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเรียนรู้

1.2.6 แนะนำแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 การวิเคราะห์หลักสูตรและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ได้กล่าวถึงการ จัดการศึกษาให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษาตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ในมาตรา 27 กำหนดให้มีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อ อีกทั้งกำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ตามวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลาง และกำหนดให้การจัดการศึกษานอกระบบ สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้จัดทำหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ขึ้นสำหรับจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในการนำหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนไปใช้นั้น สถานศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นใช้เอง แต่ในขั้นแรกนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และชุมชนร่วมกันจัดหลักสูตรสถานศึกษาในภาคและในจังหวัดนั้น ๆ ไปก่อน

การนำหลักสูตรที่ร่วมกันกันพัฒนาขึ้นในระดับท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนนั้น หน้าที่ของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ การจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งต้องออกแบบหรือวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1.3.1 ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เข้าใจและเห็นแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษานอกโรงเรียน

1.3.2 ศึกษาวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ รายละเอียดการเรียนรู้ของแต่ละหมวดวิชาและของแต่ละระดับการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับนักศึกษา

1.3.3 ศึกษาสำรวจเอกสารที่สอดคล้องกับมาตรฐานและรายละเอียดสาระการเรียนรู้ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่จะให้นักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง

1.3.4 จัดทำรายละเอียดเนื้อหาแต่ละหัวข้อของสาระการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชา และกิจกรรมที่จะให้นักศึกษาปฏิบัติในการจัดทำเนื้อหาการเรียนรู้ที่ละเอียดนั้นควรร่วมกันจัดทำเป็นกลุ่ม

1.3.5 แบ่งสาระการเรียนรู้แต่ละหมวดวิชาเพื่อการพบกลุ่ม 18 ครั้ง สำหรับจัดการศึกษาในแต่ละภาคเรียน (เรียน 2 หมวดวิชาต่อ 1 ภาคเรียน) โดยให้วิเคราะห์สาระการเรียนรู้จำแนกออกเป็นสาระการเรียนรู้ที่ง่าย สำหรับการจัดกิจกรรมเรียนรู้ต่อเนื่อง และให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า หรือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นกลุ่ม สาระการเรียนรู้ที่ยากต่อการศึกษด้วยตนเอง สำหรับครูศูนย์การเรียนชุมชน จะสอนหรืออธิบาย และสาระการเรียนรู้ที่ยากมาก ซึ่งต้องเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขามาให้ความรู้ และสาระที่สามารถนำไปทำโครงการได้ สาระการเรียนรู้ที่วางแผนไว้นี้ ครูศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องนำไปให้นักศึกษาร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนเองอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นแผนการเรียนรู้ที่มีการกำหนดกิจกรรมที่มีระยะเวลา และผลงานที่แน่นอนในการศึกษาหมวดวิชานั้น ๆ

1.4 การวางแผนการจัดการเรียนรู้ในการวางแผนการเรียนรู้และผู้เรียนร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ดังนี้

1.4.1 ครูศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรแต่ละหมวดวิชาที่ลงทะเบียนเรียน เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้การจัดกิจกรรม

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์หลักสูตร แบ่งกลุ่มเนื้อหาสาระ ดังนี้

เนื้อหาสาระที่ง่าย ๆ	เนื้อหาสาระที่ยากปานกลาง	เนื้อหาสาระที่ยากหรือยากมาก	เนื้อหาที่สามารถบูรณาการได้หรือเนื้อหาจะลึก
ทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องโดยให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย	ให้ครูผู้สอนเป็นผู้สอนเองในเวลาจัดกิจกรรมพบกลุ่ม	ใช้วิธีการสอนเสริมโดยครูหรือวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะ	ให้ผู้เรียนทำเป็นโครงการ

1.4.2 ครูศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และผู้เรียนจัดทำแผนการสอน และแผนการเรียนรู้ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาหลักสูตรที่ได้จากการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) เนื้อหาง่าย ครูผู้สอนสามารถให้นักศึกษาไปทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรือการทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย ในช่วงแต่ละสัปดาห์
- 2) เนื้อหาที่ความยากปานกลาง ครูผู้สอนสามารถอธิบายทำความเข้าใจหรือการทำแบบฝึกหัด เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้
- 3) เนื้อหาที่ยาก ครูผู้สอนสามารถจัดหาวิทยากรหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เฉพาะมาสอนเสริม ทำความเข้าใจกับนักศึกษาเป็นครั้งคราว
- 4) เนื้อหาสามารถบูรณาการได้ ให้นักศึกษารวมกลุ่มกันเลือกทำโครงการที่เหมาะสม ตลอดระยะเวลา 2-3 เดือน หรือตลอดช่วงภาคเรียน

1.4.3 ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และผู้เรียนวางแผนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการประเมินตามสภาพจริง ประเมินควบคู่ไปกับการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ครูและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล โดยมีการวัดและประเมินผล ดังนี้

- 1) การวัดและประเมินผลระหว่างภาค ประกอบด้วย
 - 1.1) การวัดและประเมินผล จากการนำเสนอรายงานจากเอกสารรายงานที่เกิดจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยการศึกษาค้นคว้าและกิจกรรมกลุ่มในช่วงการพบกลุ่ม แต่ละสัปดาห์
 - 1.2) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา โดยใช้การทดสอบย่อย
 - 1.3) การวัดและประเมินผล การจัดทำโครงการ โดยมี การประเมินผล ทั้งกระบวนการดำเนินงาน และประเมินผลผลิตที่เป็นชิ้นงาน

1.5 การจัดกระบวนการการเรียนรู้ ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีหน้าที่สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกิดทักษะเจตคติและค่านิยม ตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และหมวดวิชาต่าง ๆ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนภาคเรียน ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้หลัก 5 กิจกรรม คือ การพบกลุ่ม (พก.) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง (กรค.) โดยการทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย การทำโครงการ (คง.) การสอนเสริม (สส.) และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) โดยแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1.5.1 การพบกลุ่ม

- 1) ความหมาย การพบกลุ่ม หมายถึง การพบกันระหว่างครูการศึกษานอกโรงเรียน กับนักศึกษาที่ลงทะเบียนในแต่ละภาคเรียน โดยพบกันสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ ไม่น้อย

กว่า 3 ชั่วโมง ตลอดทุกสัปดาห์ ในแต่ละภาคเรียน รวม 20 สัปดาห์ ในการพบกลุ่มสัปดาห์ที่ 1 เป็นการปฐมนิเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดร่วมกัน ระหว่างครูศูนย์และนักศึกษา และสัปดาห์สุดท้ายเป็นการประเมินผลปลาย ภาคเรียน

2) วัตถุประสงค์ กิจกรรมการพบกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1) เพื่อให้ศึกษานำเสนอผลงานการศึกษา ค้นคว้าจากการทำกิจกรรม การเรียนรู้ต่อเนื่องเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มความรู้แก่กัน

2.2) เพื่อให้ศึกษานำเสนอโครงการที่รับผิดชอบ เพื่อให้ให้นักศึกษาค้น อื่น ๆ และครูช่วยกันวิเคราะห์ ชักถาม ให้ข้อเสนอแนะ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการ ต่อยอดทางความคิด และนำไปสู่การพัฒนาโครงการต่อไป

2.3) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาการเรียนในเนื้อหาสาระที่นักศึกษายังไม่เข้าใจ และต้องการที่จะเรียนรู้

2.4) เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการพบกลุ่ม

2.6) เพื่อทดสอบความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่มอบหมายให้ นักศึกษาไปศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) การปฏิบัติกิจกรรมการพบกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดภารกิจ ของกิจกรรมในการพบกลุ่มแต่ละครั้ง มีดังนี้ ภารกิจของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย

3.1) จัดให้เกิดกิจกรรมการพบกลุ่ม โดยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ (Group Facilitator) แนะนำวิธีการเรียนให้นักศึกษาในกลุ่มที่รับผิดชอบ

3.2) มอบหมายให้นักศึกษาทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยไปศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองในลักษณะงานกลุ่มหรือรายบุคคลตามความเหมาะสม

3.3) แนะนำสื่อ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นักศึกษายัง สามารถไปศึกษา ค้นคว้าได้ โดยครูจะต้องมีการศึกษา สืบหาข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และมีการประสานกับผู้เกี่ยวข้องไว้แล้ว

3.4) ให้คำปรึกษาแนะนำ แนะนำ ตอบข้อซักถามให้ข้อเสนอแนะระหว่าง ที่ศึกษานำเสนอผลงาน โครงการ และร่วมกับนักศึกษาในการสรุปความคิดรวบยอดองค์ความรู้ ต่าง ๆ

3.5) สอนเพิ่มเติม

3.6) ติดตามผล กำกับดูแลการเรียนของนักศึกษาเป็นรายบุคคล และ รายงานกลุ่มตามกำหนด

3.7) ร่วมกับสถานศึกษา (สพอ./สพข.) จัดทำข้อทดสอบย่อยเพื่อทดสอบ
นักศึกษาทุกครั้งที่มีการพบกลุ่ม

3.8) ประเมินผลการเรียนและการทำกิจกรรมของนักศึกษาทุกคน

3.9) รายงานผลการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม ต่อผู้บังคับบัญชาตาม สายงาน

1.5.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง

1) ความหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง เป็นการจัดการเรียนรู้โดย
ให้ผู้เรียนศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้หัวข้อที่ง่ายหรือไม่ยากเกินไป และอยู่ในวิสัยที่
นักศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองได้ โดยครูมอบหมายงานให้นักศึกษาเรียนรู้ ด้วยตนเองเป็นกลุ่มหรือ
รายบุคคล ต่อเนื่องจากการพบกลุ่มหรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย นักศึกษาใช้เวลาสัปดาห์
และประมาณ 15 ชั่วโมง เพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และหรือ ทำกิจกรรมตามที่ได้รับ
มอบหมาย

2) วัตถุประสงค์กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1) เพื่อให้ศึกษารู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ ภูมิ
ปัญญา และจากสื่อต่างๆ แล้วนำความรู้ ความเข้าใจ ไปนำเสนอกับกลุ่มนักศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ซึ่งกันและกันในการพบกลุ่ม

1.2) เพื่อให้ศึกษารู้จักการวิเคราะห์กำหนดความต้องการในการเรียนรู้
ของตนเอง

1.3) เพื่อให้ศึกษามีการจัดบันทึกเรียบเรียงความรู้ที่ได้จากการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเองเป็นหลักฐาน

1.4) เพื่อให้ศึกษามีนิสัยใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่าง
ต่อเนื่อง

1.5.3 ภารกิจของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1) วิเคราะห์หลักสูตรหมวดวิชา เพื่อออกแบบกิจกรรม และกำหนดชิ้นงาน
ประเด็นเพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และมอบหมายให้นักศึกษาไปศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคลหรือราย
กลุ่ม ต่อเนื่องจากการพบกลุ่มแต่ละครั้ง

2) ศึกษา สืบค้น ประสานงาน เพื่อทราบข้อมูลแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ ภูมิปัญญา
และสื่อต่าง ๆ เพื่อที่จะแนะนำและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในการไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3) ประเมินผลการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา โดยการซักถามทดสอบความรู้
ความเข้าใจ และผลงาน ชิ้นงานที่นำเสนอ

1.5.4 การทำโครงการงาน

ความหมาย โครงการงาน คือ แผนงานหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียน ร่วมกันกำหนดขึ้นตามความสนใจ ความต้องการ เพื่อนำไปสู่การศึกษา ค้นคว้า ทดลองและลงมือ ปฏิบัติจริง ผลจากการทำโครงการนำไปสู่ผลผลิตที่เป็นองค์ความรู้ตามหมวดวิชานั้น ๆ โดยมี การบูรณาการสาระที่จำเป็นและสอดคล้องกัน

1.5.5 วัตถุประสงค์ การทำโครงการงาน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ในเรื่องที่สอดคล้องกับความ สนใจ ความต้องการของตนเอง
- 2) เพื่อให้ให้นักศึกษา ได้ผลิตผลงาน ชิ้นงาน ที่เป็นบูรณาการองค์ความรู้ ตามหมวดวิชาที่ลงทะเบียนเรียนกับชีวิตประจำวัน เช่น การประกอบอาชีพ
- 3) เพื่อให้ให้นักศึกษา ได้สร้างและสรุปองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ

2. ด้านการบริหารจัดการ

ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การเรียน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ บทบาทหน้าที่ ของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการบริหารจัดการ มีดังนี้

2.1 สำรวจความต้องการของประชาชน ชุมชน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนชุมชนและเก็บรวบรวมหลักฐานความต้องการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และกิจกรรมอื่น ๆ ของประชาชน

2.2 ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการศึกษานอกโรงเรียน

2.3 จัดทำข้อมูลชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ โดยการ สำรวจจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ ร่วมมือกับผู้นำชุมชน เครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ข้อมูล พื้นฐานของประชาชนในชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทั่วไป สภาพภูมิศาสตร์ อาชีพของประชาชน การคมนาคม ยานพาหนะ ข้อมูลด้านสาธารณสุข ข้อมูลด้านปศุสัตว์ ศาสนา วัด ศาสนสถาน โบราณสถาน แหล่งผู้รู้ ผู้ชำนาญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการ บุคคลตัวอย่างในชุมชน แหล่งทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว แหล่งน้ำ แหล่งธรรมชาติ สถานที่ สำคัญทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ของชุมชน ความต้องการด้านการศึกษา ของประชาชนในชุมชนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย

สายอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นต้น มีการนำเสนอข้อมูล ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำแฟ้มข้อมูล การนำเสนอข้อมูลเป็นตาราง กราฟ แสดงไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.4 จัดทำแผนงานและโครงการ เพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบลและศูนย์บริการ การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

2.5 ประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็น เครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน

2.6 ให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนเพื่อใช้ศึกษาด้วยตนเองของประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดบริการสื่อเพื่อ สนองการเรียนรู้ของประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะหลากหลาย สื่อที่จัด ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวีดิทัศน์ เทปเสียง เป็นสื่อตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกระดับ สื่อการศึกษาสายอาชีพและสื่ออรรถาธิบาย รวมทั้งครุภัณฑ์ ได้แก่ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ วิทยุ เทป ซึ่งให้บริการแก่ นักเรียน นักศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนตลอดจน ประชาชนทั่วไป สื่ออื่น ๆ ได้แก่ ชุดรับสัญญาณรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม สไลด์ภาพยนตร์ CD-ROM สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน คอมพิวเตอร์ที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สื่อชุด ทดลองวิทยาศาสตร์ ชุดนิทรรศการ ซึ่งศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ละ แห่งอาจจัดหาสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของแต่ละชุมชน สำหรับ การบริการสื่อควรจัดทำบันทึกสถิติการให้บริการ จัดทำรายงานผลการใช้สื่อ ตรวจสอบสภาพสื่อ ทุกครั้งทั้งก่อนและหลังให้บริการสื่อ

2.7 จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ ให้ประชาชนอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมชุมชนปลอดภัยเสพติด การจัดการแข่งกีฬาการส่งเสริม คุณธรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยการประสานงานอาศัยความร่วมมือของบุคคลากร ในชุมชน นักศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้ช่วยดำเนินการ

2.8 เป็นรวบรวมหลักฐานที่เป็นกิจกรรมการศึกษาของนักศึกษานอกโรงเรียน ของประชาชน จัดทำและตรวจความถูกต้องของเอกสารหลักฐานการดำเนินต่อหน่วยงานต้นสังกัด จัดทำสรุปผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่ชัดเจนและเที่ยงตรงรายงานต่อศูนย์บริการ การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่าง สม่าเสมอ

2.9 ดำเนินงานธุรการในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การรับสมัครนักศึกษา แนะนำให้คำปรึกษา ตรวจสอบหลักฐานการขึ้นทะเบียนนักศึกษา การลงทะเบียนเรียน จัดทำแผนการเรียนการสอน การสอนเสริมและการพบกลุ่ม

2.10 สรุปและรายงานผลการปฏิบัติงานต่อหน่วยที่เกี่ยวข้อง

2.11 ให้ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาชุมชน โดยประสานเครือข่ายชุมชนให้มีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

สรุปการบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานทุกภารกิจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยการสำรวจความต้องการของประชาชน ชุมชน และ เก็บรวบรวมหลักฐานความ ต้องการการจัดกิจกรรมการศึกษาการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดทำข้อมูล ชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ การจัดทำแผนงานและโครงการ เพื่อเสนอ เข้าแผนพัฒนาตำบลและศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียน การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงาน ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน การให้บริการ วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การรวบรวมหลักฐานที่เป็นกิจกรรมการศึกษาของนักศึกษา การดำเนินงานธุรการในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การสรุปและรายงาน ผลการปฏิบัติงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การให้ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาชุมชน โดยประสานเครือข่ายชุมชนให้มีส่วนร่วม

3. ด้านการส่งเสริมสนับสนุน

ภารกิจของครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในด้านการส่งเสริม สนับสนุน มีหลายด้าน คือ การประชาสัมพันธ์ การแนะแนว การกระจายและหมุนเวียนสื่อ การปฏิบัติงานธุรการ การนิเทศติดตามและรายงานผล ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.1 การประชาสัมพันธ์

3.1.1 วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์

- 1) เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์หลักการ ดำเนินงานและประเภทของกิจกรรมในการจัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- 2) เพื่อให้นักศึกษา ประชาชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานเครือข่ายเข้ามามี ส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3) เพื่อให้นักศึกษา ประชาชนในชุมชนมาใช้บริการศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามความต้องการ

3.2 วิธีการประชาสัมพันธ์

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อาจจะตั้งคณะกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อทำหน้าที่วางแผนและจัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การเรียนรู้ให้นักศึกษา ประชาชนในชุมชนได้ทราบอย่างทั่วถึง

3.2.1 กิจกรรมการประชาสัมพันธ์

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินการประชาสัมพันธ์ โดยใช้รูปแบบและสื่อที่หลากหลาย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน และกระตุ้นให้ประชาชนมารับการศึกษาหรือใช้บริการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

- 1) จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กระจาดานขาว ป้ายนิเทศ
- 2) เลียงตามสาย หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่
- 3) ใช้สื่อบุคคล เช่น นักศึกษา ประชาชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานเครือข่าย
- 4) จัดทำแผ่นพับ แผ่นปลิว หนังสือพิมพ์ฝาผนัง จดหมายข่าว ลงข่าวในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

3.2.2 แนวทางการดำเนินงานการประชาสัมพันธ์

- 1) แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ โดยขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้
- 2) ประชุมคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ เพื่อวางแผน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดและดำเนินการประชาสัมพันธ์
- 3) ผลิต รวบรวม จัดหาสื่อประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่สื่อ เอกสารประชาสัมพันธ์แก่กลุ่มเป้าหมายเพื่อความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการศึกษา
- 4) จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ทั้งในรูปแบบของการประชุมชี้แจง การจัดนิทรรศการ การรณรงค์ เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนและความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน
- 5) สรุปรายงานผลการประชาสัมพันธ์ต่อคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้

3.3 การแนะแนว

3.3.1 ความสำคัญของการแนะแนว การแนะแนว เป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเอง เพื่อให้สามารถตัดสินใจในการศึกษาต่อ การเลือกประกอบอาชีพหรือรู้จักปรับตัวที่จะอยู่ในสังคม เพื่อให้รู้จักดำเนินชีวิตของคนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและมีคุณภาพดียิ่งขึ้น เนื่องจากนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านพื้นฐานความรู้ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสภาพการดำเนินชีวิต ซึ่งจำเป็น ที่จะต้องได้รับคำปรึกษาและแนะแนวจากครูศูนย์การเรียนชุมชน ทั้งก่อนที่จะเข้ารับการศึกษา ในระหว่างการศึกษา และเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว เพื่อนักศึกษาจะได้มีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

3.3.2 กิจกรรมการแนะแนว ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาและแนะแนวในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) การให้คำปรึกษาและแนะแนวก่อนเรียน ก่อนที่นักศึกษา จะสมัครเข้าเรียน นักศึกษาบางคนจำเป็นต้องได้รับคำชี้แจง และคำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดของการเรียน เช่น โครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร วิธีการ แผนการเรียน เวลาเรียน การวัดและประเมินผล เงื่อนไขการจบหลักสูตร การทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต การทดสอบก่อนเรียน (สำหรับระดับประถมศึกษา) การเทียบโอนวิชาสามัญและวิชาชีพ และการเทียบโอน ประสบการณ์ เป็นต้น

2) การให้คำปรึกษาและแนะแนวระหว่างเรียน เนื่องจากนักศึกษาจะต้องรับผิดชอบการเรียนของตนเอง โดยครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นผู้ให้ ความสนับสนุนช่วยเหลือ และแนะนำ เช่น แหล่งความรู้ที่นักศึกษาควรจะไปศึกษาหาความรู้ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน ตามความต้องการของนักศึกษา คำแนะนำด้านส่วนตัวและสังคมหรือทักษะชีวิต ขั้นตอนและวิธีการสอนระหว่างภาค และปลายภาค คำแนะนำในการทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และการขอรับทุนการศึกษา การใช้บัตรส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น

3) การให้คำปรึกษาและแนะแนวหลังจบการศึกษา เมื่อนักศึกษา เรียนจบ การศึกษาตามหลักสูตรต่าง ๆ แล้ว ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรให้ คำปรึกษา และแนะนำ เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพ เช่น การศึกษาต่อ ในระดับต่าง ๆ การเลือกประกอบอาชีพตามความถนัด และคำแนะนำในการสมัครงาน เป็นต้น

3.3.3 แนวทางการดำเนินงานการแนะแนว การให้คำปรึกษาและแนะแนวนั้น ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีวิธีการจัดได้อย่างหลากหลาย ดังนี้

1) ประสานงานกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อขอรับความสนับสนุนในด้านสื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษา และแนะแนว เช่น แผ่นพับที่เกี่ยวกับรายละเอียดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญและสายอาชีพ เอกสารหรือวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต สื่อการเรียนการสอน ทั้งประเภทเอกสาร และวีดิทัศน์ในหมวดวิชาต่าง ๆ ตามความต้องการของนักศึกษา

2) จัดทำแผนผัง หรือแผนภูมิ หรือขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ในกระดาษโปสเตอร์ขนาดใหญ่ แล้วแสดงไว้ที่ศูนย์การเรียนชุมชน เพื่อให้ นักศึกษาสามารถศึกษาและทำความเข้าใจด้วยตนเองได้

3) ประสานงานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือสถานประกอบการ เพื่อจัดให้นักศึกษาไปขอรับความรู้หรือศึกษาดูงาน

4) เชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ มาให้ความรู้ เพื่อแนะนำการศึกษาต่อ หรือการเลือกประกอบอาชีพ หรือการสมัครงาน หรือการปรับปรุงบุคลิกภาพตามความเหมาะสม

5) จัดให้มีผู้รับฟังความคิดเห็นในการรับบริการจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอนแล้วตอบปัญหาเหล่านั้น โดยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมเช่น ชี้แจงในป้ายประกาศ เป็นต้น

6) จัดทำป้ายนิเทศหรือมุมเสริมความรู้ในศูนย์การเรียนชุมชน เพื่อแสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่นักศึกษา

7) จัดให้มีคำปรึกษาเป็นรายกลุ่ม หรือรายบุคคลแก่นักศึกษา ที่ต้องการคำปรึกษาหรือแนะนำเฉพาะราย

3.3.4 การกระจายและการหมุนเวียน ระบบการกระจายสื่อสำหรับการจัดการศึกษาในชุมชน สื่อการศึกษา ที่หน่วยงานต่าง ๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและหน่วยงานเครือข่ายดำเนินการผลิต จัดซื้อจัดหา เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายในศูนย์การเรียนชุมชน จำเป็นจะต้องมีระบบ การกระจายสื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพทั่วถึงทันเวลา โดยมีระบบการกระจายสื่อที่สำคัญ 2 รูปแบบ คือ

1) การส่งสื่อถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่โดยตรง สื่อที่ผ่านการจัดส่งประเภทนี้ได้แก่ รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา และรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

2) รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา เผยแพร่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (EVT) ไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ผู้เรียนที่สถานีปลายทางสามารถเปิดรับชมได้จากเครื่องรับที่ติดตั้งงานรับสัญญาณดาวเทียม ซึ่งมีประจำที่ศูนย์การศึกษา นอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามตารางออกอากาศที่กำหนดไว้แต่ละภาคเรียน นอกจากนั้นแล้วยังมีรายการโทรทัศน์ที่หน่วยงานส่วนภูมิภาคจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ ผู้เรียนสามารถเปิดรับชมรายการได้จากเครื่องรับโทรทัศน์ในพื้นที่ได้โดยตรง

3) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาเผยแพร่รายการออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษาและสถานีท้องถิ่นนักศึกษาและผู้เรียน กลุ่มเป้าหมายสามารถเปิดรับฟังรายการได้โดยตรงจากเครื่องรับวิทยุ

4) การส่งสื่อผ่านเครือข่ายหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่ง ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค กลุ่มศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อกระจายสื่อไปยังศูนย์การเรียนชุมชน สื่อที่กระจายผ่านเครือข่ายนี้ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ วัสดุทัศน เทปเสียง สื่อวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

3.4 การปฏิบัติงานธุรการ การดำเนินงานธุรการ ครูศูนย์การศึกษานอกกระบวนและ การศึกษาตามอัธยาศัย มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

3.4.1 จัดทำบัญชีลงเวลาการปฏิบัติ

3.4.2 จัดทำบันทึกการปฏิบัติงาน Portfolio นำเสนอผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษา
นอกโรงเรียนอำเภอ

3.4.3 เป็นเจ้าหน้าที่การเงิน โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้บริหารศูนย์บริการ
การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

3.4.4 จัดบริการให้ยืม วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์การศึกษา แก่นักศึกษานอก
โรงเรียนและประชาชนในชุมชน

3.4.5 จัดกระจายสื่อและหมุนเวียนสื่อระหว่างศูนย์การศึกษานอกกระบวนและ
การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้บริการนักศึกษานอกโรงเรียนและประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วถึง
และเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

3.4.6 จัดให้มีนักศึกษามหาหมุนเวียนให้บริการสื่อการเรียนการสอนแนะแนวการ
จัดนิทรรศการ ให้คำปรึกษาโดยอาจให้รุ่นพี่ช่วยรุ่นน้อง

3.4.7 การดำเนินการเกี่ยวกับบุคลากร

3.4.8 จัดให้มีนักศึกษาฝึกปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษานอกกระบวนและ การศึกษาตาม
อัธยาศัย อย่างต่อเนื่องโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.4.9 จัดให้มีอาสาสมัครในชุมชน เช่น ข้าราชการบำนาญ ผู้สูงอายุ มาช่วยปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5 การนิเทศ การติดตามและรายงานผล การนิเทศ การติดตามและรายงานผล เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการสร้าง ความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นหน่วยงานบริการปลายทางที่ครอบคลุมกิจกรรมทุกรูปแบบของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่ง ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินงานจะเชื่อมโยง กิจกรรมต่าง ๆ จากส่วนกลางผ่านหน่วยงานทุกระดับของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและเครือข่าย ลงไปถึงประชาชน รวมถึงระบบสะท้อนกลับจากระดับล่างถึงหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อให้เห็น ความก้าวหน้า อุปสรรค ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งผลสำเร็จของการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการ ดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

3.5.1 แนวทางในการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล ศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย จะใช้ กระบวนการนิเทศ ติดตามประเมินผล และรายงานผล ตามโครงสร้างการทำงานของกรมการ ศึกษาออกโรงเรียนจากระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด ภาค และส่วนกลาง

3.5.2 การนิเทศ การนิเทศ ใช้ระบบการนิเทศตามส่วนงานของศึกษานิเทศก์ โดยกำหนดให้มีหน่วยงานเครือข่ายในพื้นที่และกรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมเป็น ประชานิเทศในศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย ที่ดูแลอยู่

- 1) การติดตามการประเมินผล การดำเนินงานมีขั้นตอน ดังนี้
 - 1.1) ศึกษากิจกรรมที่ดำเนินการในศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย
 - 1.2) เมื่อศึกษากิจกรรมแล้วต้องทำการวิเคราะห์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน
 - 1.3) วิเคราะห์แผนปฏิบัติงาน
 - 1.4) กำหนดสิ่งที่จะทำการประเมินในแต่ละกิจกรรม โดยแยกเป็นระยะตามแผนปฏิบัติงาน
 - 1.5) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการปฏิบัติงานจริง
 - 1.6) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับสิ่งที่กำหนดในเป้าหมาย

1.7) จัดทำสรุปผลการประเมินกิจกรรมและสรุปผลการดำเนินงานเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลที่นิยมใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และสังเกต ซึ่งการเลือกใช้แบบไหนต้องพิจารณาให้เหมาะสมทั้งแหล่งข้อมูลและลักษณะของข้อมูลว่าต้องการเก็บข้อมูลจากที่ไหน เก็บจากใคร เป็นต้น

2) การรายงานผล สามารถดำเนินงานได้หลายวิธี ได้แก่ ใช้ระบบรายงานตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ซึ่งกำหนดให้รายงานทุกภาคเรียนหลังจากเปิดภาคเรียนแล้ว โดยให้มีระบบการรายงานที่สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และครบวงจร โดยเป็นการกำหนดเวลาในการรายงาน ทั้งเป็นเดือน รายภาคเรียน และรายปี ข้อมูลที่รายงานให้ครอบคลุมกิจกรรมที่ศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดทุกกิจกรรม มีข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น เช่น จำนวนหมู่บ้าน จำนวนประชากรในชุมชน คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

3) การจัดประชุมประจำเดือนของหน่วยงานระดับต่าง ๆ ได้แก่

3.1) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประชุมศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกเดือนและรายงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

3.2) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ประชุมประจำเดือนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแล้วรายงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

3.3) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาครวบรวมรายงานให้กรมทราบเป็นรายภาคเรียน

3.4) กรมสรุปภาพรวมเป็นรายปี

4) การจัดประชุมสัมมนาเพื่อการปรับปรุงพัฒนางาน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจัดสัมมนาระดับภาคปีละครั้ง หรือตามความจำเป็นเร่งด่วน และกรมจัดประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปีละครั้ง

สรุป การส่งเสริมสนับสนุน หมายถึง กระบวนการขั้นตอนในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของครูศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นักศึกษา องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานเครือข่ายทราบถึงนโยบาย เข้ามามีส่วนร่วมใช้บริการศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย การแนะนำช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเอง สามารถตัดสินใจศึกษาต่อการเลือกประกอบอาชีพหรือรู้จักปรับตัวที่จะอยู่ในสังคม รู้จักดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การกระจายและการหมุนเวียนระบบการกระจายสื่อในชุมชน สื่อการศึกษาการผลิต จัดซื้อจัดหาสื่อ การปฏิบัติงานธุรการ จัดทำบัญชี ทำบันทึก ประสานความร่วมมือ การรับสมัครนักศึกษา ทำทะเบียน

การจัดบริการสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์การศึกษา การนิเทศการติดตามผล และรายงานผล
สะท้อนผลงานให้เห็นความก้าวหน้า อุปสรรค ปัญหา รวมทั้งผลสำเร็จของการดำเนินงาน

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ความหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 3) ได้นำเสนอความหมายของการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตราที่ 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยกำหนดว่า “การศึกษานอกระบบ” หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มผู้รับบริการ
และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือ
ฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของ
กลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิ
ทางการศึกษา หรือ เพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของ
บุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส
ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ปัจจุบันสังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิต
ของผู้คนในสังคมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก รวมถึงสังคมไทยก็เป็นอีกสังคมหนึ่งที่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์
พลิกผันให้เปลี่ยนสู่สังคมฐานความรู้ จนเกิดการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

เพื่อเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนเพื่อเป็นช่องทางในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจึงถือเป็นการศึกษาอีกระบบหนึ่งที่มี
ความสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาประชาชนทุกระดับ ทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้
ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมไทยสู่การเป็นสังคมอุดมปัญญา ด้วยการจัดให้เกิด
การเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

2. แนวคิด ความเชื่อพื้นฐานและหลักการของการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติ
ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีแนวคิดสำคัญดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน
คุณภาพการศึกษา. 2553 : 9)

2.1 ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อ หรือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำชุมชน ต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคมอาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน เนื่องจากต้องประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้อย่างเรื่องได้ช้า ตลอดจนมีข้อบกพร่องทางร่างกาย เช่น ทางด้านสายตาและการได้ยิน ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเหล่านี้

2.2 การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็จะต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

2.3 การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สร้างองค์ความรู้และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2.4 ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้นการจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

3. ปรัชญาของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.1 ปรัชญา

ปรัชญาของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ปรัชญาคิดเป็น “คิดเป็น” ได้มาจากหลักปรัชญาของพุทธศาสนาที่ว่า ชีวิตเป็นทุกข์ ความทุกข์สามารถดับได้ หรือทำให้หายไปได้ การดับทุกข์ได้จะต้องรู้สาเหตุของความทุกข์นั้น ในที่สุดคนก็จะสามารถหาวิธีแก้ได้หรือทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงไปได้ หลักวิธีการที่จะดับทุกข์หรือแก้ปัญหาก็ต้องมีองค์ประกอบของการคิด เพื่อวิเคราะห์ปัญหาหรือค้นหาคำตอบ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้สำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญนั้นมีอยู่ 3 ประการ คือ ความรู้ที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ ความรู้ด้าน

สังคมและสิ่งแวดล้อมและความรู้เกี่ยวกับตนเอง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551 : 10)

3.2 ความมุ่งหมาย เพื่อให้การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ความเป็นไทยและมีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต จึงกำหนดจุดหมายซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาดังนี้

3.2.1 เห็นคุณค่าและมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

3.2.2 มีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ชุมชนและท้องถิ่น ภูมิใจในความเป็นไทยใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องตามหลักภาษา สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.2.3 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

3.2.4 มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์สภาพปัญหาของตนเอง ชุมชน และสังคมโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3.2.5 มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิตและรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2.6 เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ให้ก้าวทันต่อความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

3.2.7 มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพการงาน เป็นแบบอย่างหรือเป็นผู้นำด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อการพึ่งพาตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้ดียิ่งขึ้น

3.2.8 รักการออกกำลังกาย รู้จักรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง มีบุคลิกภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิต

3.2.9 มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะแข่งขันในสังคมโลกอย่างมีสันติ

3.2.10 เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ มีค่านิยมการเป็นผู้ผลิตมากกว่าการเป็นเพียงผู้บริโภค

3.2.11 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสังแวดล้อมที่ยั่งยืน

3.3 หลักการศึกษานอกระบบ การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนี้ยังจะต้องได้รับการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (กุลธิดา รัตนโกศล, 2551 : 7)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ คือหลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง หลักการบูรณาการ การเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

3.3.1 หลักความเสมอภาคทางการศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบ ส่วนมากเป็นผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างทางด้านสถานภาพในสังคม อาชีพ เศรษฐกิจและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากแต่สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

3.3.2 หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษานอกระบบ จะต้องจัดเตรียมการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้ เกิดสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น ปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เรียนด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.3.3 หลักการบูรณาการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการจึงมีความเหมาะสมโดยบูรณาการสาระต่างๆเพื่อการเรียนรู้และนำไปใช้ ตลอดจนการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

3.3.4 หลักความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียน หลักการนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ครูการศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้

3.3.5 หลักการเรียนรู้ร่วมและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มผู้เรียนนับว่ามีความสำคัญ เป็นการส่งเสริมและสร้างกัลยาณมิตรในกลุ่มผู้เรียน ก่อให้เกิดความร่วมมือ ความผูกพัน ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปลูกฝังวินัยในตนเอง ฝึกความรับผิดชอบซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะ สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนก็นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านภูมิปัญญา วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ เพื่อผลิตผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป

3.4 วิสัยทัศน์ ประชาชนในพื้นที่บริการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต สามารถเข้าถึง โอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพและการเลือกที่หลากหลายและทั่วถึง

3.5 พันธกิจ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีหน้าที่ตามพันธกิจ ดังนี้

3.5.1 จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5.2 ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานภาคีเครือข่าย เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5.3 ดำเนินการตามนโยบายพิเศษของรัฐบาล และงานเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

3.5.4 จัดส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่

3.5.5 จัดส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.5.6 วิจัยและพัฒนาคุณภาพหลักสูตร สื่อ กระบวนการเรียนรู้ และมาตรฐานการศึกษานอกระบบ

3.5.7 ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์

3.5.8 กำกับ ดูแล ตรวจสอบ นิเทศภายใน ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5.9 พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5.10 ระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.5.11 ดำเนินการประกันคุณภาพภายในให้สอดคล้องกับระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด

3.5.12 ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

3.6 กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่มีดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2554 : 56)

กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ เป็นผู้ด้อยโอกาสและพลาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นประชาชนทุกเพศ ทุกวัน ทุกอาชีพ ทั้งเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป รวมทั้งบุคคลที่ต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ เป็นบุคคลที่อายุมากแล้ว ไม่มีเวลามากนัก เป็นผู้ที่มั่งงานมาแล้ว ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องใช้ระยะเวลาสั้น ๆ ที่จะตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น ได้อย่างทันที่ เนื้อหาสาระมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ในหลายพื้นที่ โอกาสที่ทุกคนจะได้รับความรู้จึงไม่ค่อยทัดเทียมกัน ผู้ให้บริการทางการศึกษาต้องคำนึงถึงสภาพความพร้อม ความสนใจ ค่านิยมและเจตคติของกลุ่มเป้าหมาย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างและหลากหลายในหมู่คนที่รวมตัวกันเพื่อเรียนรู้ และเพิ่มพูนทักษะที่จำเป็น รวมทั้งยอมรับว่าความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมายนั้น ต่างคนต่างมีศักยภาพ มีความสามารถแตกต่างกันไป เมื่อร่วมกันผนึกกำลังด้วยความมุ่งมั่น ไปสู่จุดหมายเดียวกัน ได้แล้วพลังแห่งความร่วมมือร่วมใจจะเกิดขึ้นได้ เพื่อนำไปสู่ปลายทางที่ต้องการเพื่อครอบครัวชุมชนและสังคม

กองพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียน (สำนักงานบริหารงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน. 2548 : 37) ได้กล่าวถึงผู้เรียนหรือนักศึกษาว่า เป็นผู้ใหญ่ซึ่งนับตั้งแต่อายุ 16 ปีขึ้นไป และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุเลยวัยการศึกษาภาคบังคับไปแล้ว มีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน
2. ขาดความมั่นใจ ไม่ค่อยกล้าแสดงออก
3. ไม่อยากเข้าสังคมกับคนอื่นที่แตกต่างไปจากพวกของตน เพราะมักคิดว่าตนเองมีปมด้อย
4. เรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวได้ดี เรียนและนำไปใช้ได้ทันที
5. ไม่ชอบบรรยากาศแบบชั้นเรียน เพราะอาจจะไม่มีเวลา หรือมีความสนใจที่ไม่มีดี
6. ไม่ชอบถูกสอน ชอบการแนะนำหรือดูตัวอย่าง
7. ไม่ชอบการตำหนิ ชอบการยกย่องชมเชยให้เกียรติ
8. มีความกังวลในภารกิจของตนเอง เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตและปากท้อง

4. มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 5 มาตรฐาน 23 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551 : 29-83) ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 ปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผนการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ

มาตรฐานที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต

มาตรฐานที่ 4 การบริหารการจัดการ

มาตรฐานที่ 5 การประกันคุณภาพภายใน

ตัวบ่งชี้ของแต่ละมาตรฐาน มีดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผนการจัดการศึกษามี

3 ตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 สถานศึกษามีการกำหนดปรัชญา วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์

ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 สถานศึกษามีแผนการจัดการศึกษา รวมทั้งมีการกำหนดตัวบ่งชี้

ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนอย่างครบถ้วน

ตัวบ่งชี้ที่ 1.3 สถานศึกษาดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

มาตรฐานที่ 2 การจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 9 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 คุณภาพของหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 คุณภาพของครู

ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู

ตัวบ่งชี้ที่ 2.4 คุณภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.5 ผู้เรียนเป็นคนดี

ตัวบ่งชี้ที่ 2.6 ผู้เรียนมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ 2.7 ผู้เรียนมีความสามารถ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.8 คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2.9 ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 คุณภาพของหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและ
ทักษะชีวิต

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 ผู้เข้ารับบริการเพื่อการพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตเป็นไปตาม

เป้าหมาย

ตัวบ่งชี้ที่ 3.3 ผู้เข้ารับบริการมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา

อาชีพและทักษะชีวิต

ตัวบ่งชี้ที่ 3.4 คุณภาพของการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์เพื่อการพัฒนาตนเอง
และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 4 การบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 คุณภาพของแผนพัฒนาบุคลากร

ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 คุณภาพของระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 4.3 ความสำเร็จในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

ตัวบ่งชี้ที่ 4.4 คุณภาพของการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 5 การประกันคุณภาพภายใน มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต
มีการวางระบบและกลไกการประกันคุณภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหาร

ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต
มีกระบวนการประกันคุณภาพที่ครบวงจร

ตัวบ่งชี้ที่ 5.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต
มีการจัดทำรายงานการประเมินตนเองและการใช้ผลการประเมินตนเองในการพัฒนา

มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การให้คะแนนการประเมินภายนอกการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ประชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และแผนการจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 สถานศึกษามีการกำหนดปรัชญา วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์
การกำหนดปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ หมายถึง การที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยมีการกำหนดปรัชญา วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ ที่สอดคล้องกับภารกิจศูนย์การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต แผนการจัดการศึกษา หรือแผนปฏิบัติการ
ประจำปี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผ่าน

ความเห็นชอบจากคณะกรรมการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต

ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 สถานศึกษามีแผนการจัดการศึกษา รวมทั้งมีการกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนอย่างครบถ้วน

สถานศึกษามีแผนการจัดการศึกษาหรือแผนปฏิบัติการประจำปี รวมทั้งมีการกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนอย่างครบถ้วน พิจารณาจาก

1. การมีแผนการจัดการศึกษาหรือแผนปฏิบัติการประจำปี เป็นลายลักษณ์

อักษร

2. แผนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับปรัชญา วัตถุประสงค์และกลยุทธ์ที่

กำหนดของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต

3. การกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนและมีการ

ถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติ

4. การกำหนดแผนงานในการปฏิบัติงานตามแผน ติดตามตรวจสอบและ

มีการประเมินแผนงานเพื่อปรับปรุงอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ตัวบ่งชี้ที่ 1.3 สถานศึกษาดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการ

ประจำปีของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต

การบรรลุเป้าหมายตามตัวบ่งชี้ของแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์การศึกษานอก

ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต หมายถึงการเปรียบเทียบจำนวนงาน / โครงการที่

บรรลุเป้าหมายตามตัวบ่งชี้ของแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต กับจำนวนงาน / โครงการตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการประจำปีของ

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต ทั้งหมดโดยให้นำเสนอในรูป

ร้อยละ

มาตรฐานที่ 2 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 คุณภาพของหลักสูตร

คุณภาพของหลักสูตร หมายถึง การที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต จัดหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน โดยที่หลักสูตร

สถานศึกษานั้นมีการบูรณาการสภาพปัญหา ความต้องการและภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้มีการนำ

หลักสูตรสถานศึกษาไปพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ มีการบริหารหลักสูตร การประเมินหลักสูตร

และมีการปรับปรุงหลักสูตรและหลักสูตรที่เปิดสอนทุกระดับการศึกษา ได้มาตรฐานหลักสูตรและมี

การประกันคุณภาพหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 คุณภาพของครู

คุณภาพของครู มีเกณฑ์การพิจารณา ได้แก่

1. มีสัดส่วนจำนวนครูที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อผู้เรียน 1 : 50 ครูที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ครู สรช. และครูสอนเสริม และผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียนในภาพรวมทั้งผู้เรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาบรรณและจิตวิญญาณความเป็นครู
3. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และเพื่อนร่วมงาน
4. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน
5. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 มีแผนการสอนครบถ้วนตามรายวิชาที่สอน
6. ครูทุกคนจบระดับปริญญาตรีทางการศึกษาขั้นไป หรือได้รับการพัฒนาให้มีคุณวุฒิทางการศึกษา
7. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 สอนตรงตามวุฒิหรือผ่านการอบรมในรายวิชาที่สอน (เฉพาะวิชาหลัก)
8. ครูไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 ได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนหรือวิชาครูไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมง/ปี
9. ครู (ที่เป็นข้าราชการ) ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ดำรงตำแหน่งวิทยฐานะตั้งแต่ครูชำนาญการขึ้นไป

ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู

ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู หมายถึง การเปรียบเทียบจำนวนผู้เรียนที่พึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับดีขึ้นไปกับจำนวนผู้เรียนทั้งหมดและนำเสนอในรูปร้อยละ

ตัวบ่งชี้ที่ 2.4 คุณภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พิจารณาจากการที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ / เขต มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะตัวของผู้เรียน และการจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าโดยอิสระ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ หลากหลายวิชาจัดทำโครงการงาน มีการเรียนการสอนทางเครือข่าย และมีห้องสมุดและระบบสืบค้น

ข้อมูลที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง และการประเมินผลสามารถพิจารณาจากการเขียนแผนการจัดประสบการณ์หรือการจัดกิจกรรมในชั่วโมงการเรียนการสอน หรือร่องรอยหลักฐานจากการศึกษาข้อมูลจากวิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกตการณ์เรียนการสอน วิธีการตั้งปัญหาและพิจารณาจากงานที่ผู้สอนมอบหมาย เป็นต้น

คุณภาพของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พิจารณาตามเกณฑ์

ประกอบด้วย

การศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ครูมีความรู้ความเข้าใจรู้เป้าหมายของการจัดการศึกษาและหลักสูตร
2. ครูมีการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3. ครูมีความสามารถในการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. ครูมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง

และผู้เรียน

5. ครูมีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียน โดยอิงพัฒนาการของผู้เรียน และดำเนินการสอนซ่อมแซมเสริมได้มาตรฐาน

6. ครูมีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

7. ครูมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อและการเรียนรู้ของผู้เรียนและนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2.5 ผู้เรียนเป็นคนดี

ผู้เรียนเป็นคนดี หมายถึง การที่ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว มีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม พิจารณาจากแนวทางต่อไปนี้

1. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ หมายถึง การที่ผู้เรียนมาสามารถศึกษาตามกำหนดเวลาที่ตกลงกัน ปฏิบัติตามระเบียบของสถานศึกษา การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ สนใจกิจกรรมการเรียนและรับผิดชอบงานที่ครูมอบหมาย แต่งกายเรียบร้อยในสถานการณ์ต่าง ๆ มีสัมมาคารวะ รู้จักกาลเทศะ

2. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบการสอนและไม่ลอกการบ้าน ทรัพย์สินไม่สูญหาย พுகตรงกับความจริง

3. ผู้เรียนมีความกตัญญูทวนเวียนที่ หมายถึง การที่ผู้เรียนรัก เคารพ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และแสดงออกซึ่งการตอบแทนพระคุณอย่างเหมาะสม

4. ผู้เรียนมีความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว หมายถึง การที่ผู้เรียนรู้จักการให้เพื่อส่วนร่วมและเพื่อผู้อื่น แสดงออกถึงการมีน้ำใจ หรือให้การช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักแบ่งปันทรัพย์สิน หรือสิ่งของเพื่อผู้อื่น

5. ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หมายถึง การที่ผู้เรียนใช้ทรัพย์สิน สิ่งของ ของสถานศึกษาอย่างประหยัด ใช้อุปกรณ์การเรียนอย่างประหยัดและรู้คุณค่า ร่วมกิจกรรมการประหยัด เช่น กิจกรรมรีไซเคิล เป็นต้น ใช้น้ำ ไฟ และสาธารณูปโภค อื่นๆ ทั้งของตนเองและของส่วนร่วมอย่างประหยัดและรู้คุณค่า

6. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หมายถึง การที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2.6 ผู้เรียนมีความสุข

ผู้เรียนมีความสุข หมายถึง ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย สุขภาพจิตดี และมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา พิจารณาจากแนวทางต่อไปนี้

1. ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ สุขนิสัย และออกกำลังกายสม่ำเสมอ หมายถึง การที่ผู้เรียนรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ มีสุขนิสัยที่ดี และปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้เองอย่างถูกต้องเหมาะสมตามวัยได้

2. ผู้เรียน ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ไม่เสพหรือแสวงหาผลประโชชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา หลีกเลียงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย และอุบัติเหตุรวมทั้งปัญหาทางเพศ หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา มีทักษะการปฏิเสธ และชักชวนไม่ให้เพื่อเสพยาเสพติด ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ไม่เสพสิ่งเสพติด และปลอดภัยจากสิ่งมอมเมา รู้จักประโยชน์และโทษของการใช้อินเทอร์เน็ต และเกมคอมพิวเตอร์ มีสำนึกแห่งความปลอดภัย และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง การระมัดระวังตนในการใช้ชีวิตประจำวัน การรู้จักรักษานวลสงวนตัว และการป้องกันทรัพย์สินของตนเองและส่วนร่วม รู้จักหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่เป็นอบายมุข และการพนัน

3. ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความมั่นใจและกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมรู้จักให้เกียรติผู้อื่น

4. ผู้เรียนร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น หมายถึง ผู้เรียนหน้าตาทำทางร่าเริง แจ่มใส มีกิจกรรมนันทนาการกับเพื่อนตามวัย ยิ้มแย้ม พุดคุย ทักทาย เพื่อน ครู และผู้อื่น เข้ากับเพื่อนได้ดี และเป็นที่รักของเพื่อน ๆ

5. ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี / นาฏศิลป์ หรือกีฬา/นันทนาการ หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความรัก และสนใจงานศิลปะ การวาดภาพ ดนตรี / นาฏศิลป์หรือกีฬา / นันทนาการและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ อย่างน้อย 1 อย่าง มีผลงานด้านศิลปะการวาดภาพ ดนตรี / นาฏศิลป์ หรือกีฬา / นันทนาการที่ตนเองภาคภูมิใจ สามารถวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะดนตรี / นาฏศิลป์ได้ หรืออู้แพ้ผู้ชนะ มีน้ำใจนักกีฬา

ตัวบ่งชี้ที่ 2.7 ผู้เรียนมีความสามารถ

ผู้เรียนมีความสามารถ หมายถึง ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต พิจารณาจากแนวทางต่อไปนี้

1. ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ สรุปความคิดอย่างเป็นระบบ และมีการคิดแบบองค์รวม หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถจำแนกแจกแจงองค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้อง สามารถจัดลำดับข้อมูลได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างหมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง สามารถจัดลำดับข้อมูลได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างหมวดหมู่ได้อย่างถูกต้อง สามารถจัดกลุ่มความคิดตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้ถูกต้อง เช่น การพูดหน้าชั้นตามที่กำหนด เป็นต้น สามารถตรวจสอบความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ได้อย่างตรงประเด็น เช่น การตรวจคำบรรยายภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ เป็นต้น สามารถสรุปสาระและเชื่อมโยงเพื่อนำมาวางแผนงานโครงการได้ เช่น การเขียนโครงการ หรือ รายงาน เป็นต้น สามารถสรุปเหตุผลเชิงตรรกะ และสร้างสิ่งใหม่ได้ เช่น การเขียนเรียงความเขียนเรื่องสั้นได้ เป็นต้น

2. ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แะะคิดไตร่ตรอง หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถวิจารณ์สิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยผ่านการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลความคิดต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีเหตุผลสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและเลือกความคิดหรือทางเลือกที่เหมาะสม

3. ผู้เรียนมีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถคิดนอกรอบได้ มีผลงานเขียน/งานศิลปะ/งานสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาและริเริ่มสิ่งใหม่สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายในอนาคตได้อย่างมีเหตุผล

4. ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว หมายถึง การที่ผู้เรียนอ่านหนังสือนอกหลักสูตร อย่างน้อยเดือนละ 1 เล่ม อ่านวารสารและหนังสือพิมพ์เป็นประจำ สามารถสรุปประเด็นและจดบันทึกข้อมูล ความรู้ที่ได้จากการอ่านอยู่เสมอ สามารถตั้งคำถามเพื่อค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านได้แสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

5. ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สนุกกับการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถสังเคราะห์/วิเคราะห์และสรุปความรู้/ประสบการณ์ได้อย่างมีเหตุผล มีความสามารถในการจดบันทึกความรู้ และประสบการณ์ได้อย่างเป็นระบบ รู้จักตนเองและสามารถบอกจุดเด่นจุดด้อยของตนเองได้ มีวิธีการพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์ และเป็นรูปธรรมสามารถใช้ผลการประเมินมาพัฒนาตนเองและสามารถบอกผลงานการพัฒนาเองได้

6. ผู้เรียนสามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งความรู้และ สื่อต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกตามความเหมาะสมกับบริบทของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต หมายถึง การที่ผู้เรียนรู้จักค้นหาหาหนังสือในห้องสมุดและใช้ห้องสมุดไม่ต่ำกว่าสัปดาห์ละ 3 ครั้ง มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา สามารถค้นคว้าหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต หรือสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้

7. ผู้เรียนสามารถวางแผน ทำงานตามลำดับขั้นตอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่ผู้เรียนทำงานครบตามลำดับขั้นตอนการปรับปรุงงาน และผลงานบรรลุเป้าหมาย อธิบายขั้นตอนการทำงาน และผลงานที่เกิดขึ้นทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่มีข้อบกพร่องได้

8. ผู้เรียนรักการทำงาน สามารถปรับตัวและทำงานเป็นทีมได้ หมายถึง การที่ผู้เรียนรักการทำงานและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถใช้กระบวนการกลุ่มและการร่วมกันทำงานเป็นทีม รับผิดชอบงานที่กลุ่มมอบหมายและขจัดความขัดแย้งในการทำงานได้ สามารถแสดงความชื่นชม หรือตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการทำงานในกลุ่มได้อย่างชัดเจน

9. ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ หมายถึง การที่ผู้เรียนจำแนกอาชีพที่สุจริตและไม่สุจริตได้ มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตสามารถบอกอาชีพที่ตนสนใจพร้อมให้เหตุผลประกอบได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2.8 คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

ร้อยละเฉลี่ยของผู้เรียนที่มีผลการทดสอบระดับชาติ (O – NET) ไม่ต่ำกว่า 60 ทั่วประเทศ ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยคิดจาก กศน. อำเภอ/เขต ที่มีผู้เข้าสอบทุกวิชารวมกัน ตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป กรณีที่ กศน. อำเภอใดไม่มีผู้เข้ารับการทดสอบระดับชาติ (O-NET) หรือ มีผู้เข้ารับการทดสอบระดับชาติรวม 8 วิชา น้อยกว่า 30 คน อนุโลมให้ใช้คะแนนผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ปลายภาคเรียนที่เป็นข้อสอบกลางที่สำนักงาน กศน. พัฒนาขึ้น (ผลการทดสอบระดับสถานศึกษา)

ตัวบ่งชี้ที่ 2.9 ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์

ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ หมายถึง การเปรียบเทียบจำนวนผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาขั้นต่ำที่หลักสูตรของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกำหนดไว้ กับจำนวนผู้เรียนที่ลงทะเบียนแรกเข้าในรุ่นเดียวกันกับผู้สำเร็จการศึกษาและเสนอในรูปร้อยละ

มาตรฐานที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 คุณภาพของหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและ

ทักษะชีวิต คุณภาพของหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต พิจารณาจากเกณฑ์ จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย

1. หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตสอดคล้องกับปรัชญาและวัตถุประสงค์ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต
2. หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตมีแผนปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ตรงตามความต้องการจำเป็น
3. ประชาชนในพื้นที่ที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีความรับผิดชอบมีส่วนร่วมในกรจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมและการให้บริการวิชาการและวิชาชีพ
4. ผู้เข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมกิจกรรม สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะอาชีพ และพัฒนาทักษะชีวิตของตนเองได้
5. มีการติดตามและประเมินผลหลักสูตรแล้วนำผลการประเมิน ไปปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 ผู้เข้ารับบริการเพื่อการพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตเป็นไปตามเป้าหมายผู้เข้ารับบริการเพื่อการพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตเป็นไปตามเป้าหมาย พิจารณา

จากการเปรียบเทียบจำนวนผู้เข้ารับบริการเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต เทียบกับเป้าหมายของผู้รับบริการตามที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ระบุไว้ในปีงบประมาณนั้นนำเสนอในรูปร้อยละ

ตัวบ่งชี้ที่ 3.3 ผู้เข้ารับบริการมีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต

ความพึงพอใจของผู้รับบริการเพื่อการพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิต หมายถึง ผู้รับบริการเพื่อการพัฒนาอาชีพและทักษะชีวิตมีความพึงพอใจในการให้บริการของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ในระดับดีขึ้นไปในทุกหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 3.4 คุณภาพของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาตนเอง และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

คุณภาพของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาตนเองและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พิจารณาการดำเนินงานของสถานศึกษาตามเกณฑ์จำนวน 7 ข้อ ประกอบด้วย

1. มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานหรือทำเนียบเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อให้บริการความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

2. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

3. มีแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมการให้ความรู้ และการให้บริการชุมชนที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ประชาชนในท้องถิ่น

4. มีการจัดกิจกรรมตามแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมการให้ความรู้และการให้บริการชุมชนที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ประชาชนในท้องถิ่น

5. มีการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากระบบการบริการ/ กิจกรรมในชีวิตประจำวันพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6. มีการกำกับ ควบคุม ติดตามการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมที่กำหนด

7. มีการประเมินผลการดำเนินงานและการให้บริการและมีร่องรอยของการนำผลการประเมินมาปรับปรุง/ พัฒนา

มาตรฐานที่ 4 การบริหารจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 คุณภาพของแผนพัฒนาบุคลากร

1. แผนพัฒนาบุคลากร หมายถึง แนวทาง กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ในการพัฒนาบุคลากรของศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต ตามสาขาวิชาชีพเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน การทำวิจัย การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

2. การพัฒนาครู/บุคลากรประจำของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต พิจารณาจากการที่อาจารย์/บุคลากรประจำได้รับการสนับสนุน ให้มีโอกาสที่เข้าร่วมประชุม หรือได้รับการพัฒนาความรู้ และทักษะในวิชาชีพ ได้แก่

2.1 การส่งครู/บุคลากรประจำไปศึกษาต่อให้มีคุณวุฒิทางการศึกษา

2.2 การส่งครู/บุคลากรประจำไปอบรม สัมมนาหรือดูงาน (ส่งครูไป พัฒนาในวิชาที่สอนหรือวิชาครูไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมงต่อปี)

2.3 การเข้ารับการฝึกอบรมที่สถาบันจัดขึ้นเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาศักยภาพของครู/บุคลากรประจำ

2.4 การพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุน พิจารณาจากการที่บุคลากรสาย สนับสนุนได้รับการพัฒนาความรู้ และทักษะในวิชาชีพ ได้แก่

2.4.1 การส่งบุคลากรสายสนับสนุนไปศึกษาต่อ

2.4.2 การส่งบุคลากรสายสนับสนุนไปอบรม สัมมนาหรือดูงาน

2.4.3 การเข้ารับการฝึกอบรมที่สถาบันจัดขึ้นเอง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรสายสนับสนุน

2.5 บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ/เขต หมายถึง ครูประจำกลุ่ม ครูอัตราจ้างและบุคลากรประจำสายสนับสนุน

2.5.1 คุณภาพแผนพัฒนาบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต พิจารณาจากเกณฑ์จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย

1) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีแผนพัฒนาบุคลากรประจำปีได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการบริหาร

2) มีการนำแผนพัฒนาบุคลากร ไปใช้ครอบคลุมทุกส่วนงานของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

3) มีกำกับติดตามการดำเนินการตามแผนพัฒนาบุคลากร

- 4) มีการตรวจสอบและประเมินแผนการพัฒนาบุคลากร
- 5) มีการนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานตามแผน

และปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากร

ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 คุณภาพของระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ

คุณภาพของระบบฐานข้อมูลพิจารณาจากเกณฑ์จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย

1. มีการวางแผนการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบในการประกันคุณภาพ และพันธกิจทุกด้านของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

2. มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ

3. มีการติดตามและประเมินผลการใช้ระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหาร

จัดการ

4. มีการนำผลการติดตามและประเมินผลการใช้ระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการไปปรับระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 4.3 ความสำเร็จในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

ความสำเร็จในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษา องค์กรชุมชน ท้องถิ่น และบุคลากรภายในของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งการวางแผนดำเนินการ มีส่วนร่วมดำเนินงาน ติดตาม และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

ตัวบ่งชี้ที่ 4.4 คุณภาพของการบริหารจัดการ

คุณภาพของการบริหารจัดการพิจารณาจากเกณฑ์จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย

1. มีการใช้มาตรฐานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเป้าหมายในการบริหารจัดการ

2. มีการจัดทำนโยบายตามแผนการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3. มีระบบข้อมูล สารสนเทศ เพื่อการบริหารที่ถูกต้อง และครบถ้วนทันกับการใช้งาน

4. มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายตามแผน
อย่างต่อเนื่อง
5. มีการนำข้อมูลและผลการประเมิน ไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน
6. มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อสร้างบรรยากาศ
ในการเรียนรู้ของผู้เรียน

มาตรฐานที่ 5 การประกันคุณภาพภายใน

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

มีการวางระบบและกลไกการประกันคุณภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหาร

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีการวางระบบและกลไกการประกันคุณภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหาร หมายถึง ความสำเร็จของการดำเนินงานตามขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีการกำหนดให้มีระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โดยที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต จะต้องกำหนดระเบียบวิธีการขั้นตอนบุคลากร งบประมาณและการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อประกันคุณภาพการศึกษาตามที่ต้นสังกัดได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนินงานของการประกันคุณภาพภายในที่ได้นำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้

ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

มีกระบวนการประกันคุณภาพที่ครบวงจร

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

มีกระบวนการประกันคุณภาพที่ครบวงจร หมายถึง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีการนำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกมาใช้ในการปรับปรุงแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ประกันคุณภาพมีการนิเทศ ตรวจสอบติดตามการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา และนำผลไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานระหว่างปี และมีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และนำไปปรับปรุงกลยุทธ์และแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 5.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

มีการจัดทำรายงานการประเมินตนเองและการใช้ผลการประเมินตนเองในการพัฒนา

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต

มีการจัดทำรายงานการประเมินตนเองและการใช้ผลการประเมินตนเองในการพัฒนา หมายถึง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต มีรายงานประจำปีที่เป็นรายงาน

การประเมินตนเองที่ถูกต้องเชื่อถือได้ ตามระบบควบคุมภายในของต้นสังกัด ซึ่งรายงานประจำปี สามารถสะท้อนผลการปฏิบัติงานตามพันธกิจ วิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาและมีข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม มีการนำเสนอรายงานประเมินตนเอง และ แผนพัฒนาคุณภาพที่คณะกรรมการสถานศึกษาและหน่วยงานหลักพิจารณาและอนุมัติแผนพัฒนา คุณภาพ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและรายงานผลให้ต้นสังกัดทราบเป็นระยะ และรายงานประจำปีที่เป็น รายงานประเมินตนเองสามารถรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกได้

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดหนองคาย

สภาพปัจจุบัน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดหนองคาย เป็นสถานศึกษาที่จัดบริการให้การศึกษาทั้งการศึกษาสายสามัญ การจัดการศึกษาสายอาชีพ และ การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับการศึกษาสายสามัญ ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอก ระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการจัดการศึกษาที่มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนด ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญเพิ่มเติมได้แก่ การทำโครงการตามหลักสูตร และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา คุณภาพชีวิต (กพช.) ที่นักศึกษาผู้เรียนต้องทำโครงการและปฏิบัติกิจกรรมไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยมีครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอน การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดหนองคาย พบว่า ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการสมัครเข้าและออกเป็นประจำและใน การรับสมัครครูใหม่ แม้จะรับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่บุคคลเหล่านี้ ส่วนหนึ่งจบ ปริญญาตรีสาขาอื่น ไม่มีวุฒิด้านการศึกษาทำหน้าที่ ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย จึงขาดความรู้ความสามารถในบทบาทและภารกิจศึกษานอกโรงเรียนและปฏิบัติหน้าที่ ต่างๆ ซึ่งเป็นการสนองนโยบายรัฐบาลในการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะแนวทางในการปฏิรูปการ เรียนการสอนแนวใหม่มุ่งเน้นการปรับกระบวนการเรียนรู้สายสามัญ โดยการปรับปรุงวิธีการพบ กลุ่ม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย และการทำ โครงการ การวิเคราะห์หลักสูตร และการปรับสาระการเรียนรู้ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลทำให้ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยขาดความรู้ ความเข้าใจในวิธีการจัดการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว

สาระสำคัญของหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามแนวคิดหลักการและจุดมุ่งหมายของการศึกษานอกโรงเรียนสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางของประเทศจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนดังนี้

1. ระดับการศึกษา

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่พื้นที่เกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือกลุ่มเป้าหมายที่พลาดและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือพื้นที่ ที่สถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้ได้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า

2. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้ยึดถือสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาซึ่งสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวได้กำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพตามความสามารถความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบ ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ดังนี้

3. สาระการเรียนรู้

การกำหนดสาระการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดถือกรอบสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยองค์

ความรู้ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยแบ่งออกเป็น 8 หมวดวิชา ดังนี้

- 3.1 ภาษาไทย
- 3.2 คณิตศาสตร์
- 3.3 วิทยาศาสตร์
- 3.4 ภาษาอังกฤษ
- 3.5 พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม)
- 3.6 พัฒนาทักษะชีวิต1(สุขศึกษาและพลศึกษา)
- 3.7 พัฒนาทักษะชีวิต2(ศิลปะ)
- 3.8 พัฒนาอาชีพ(การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 หมวดวิชาดังกล่าวเป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนต้องเรียน

เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหมวดวิชา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต การงานและอาชีพ และการพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ประกอบด้วย

1. หมวดวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและการติดต่อสื่อสาร

2. หมวดวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในทางคณิตศาสตร์ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนการวัดเรขาคณิต พีชคณิต และข้อมูลสถิติ

3. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในทางคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ด้วยหลักของความเป็นเหตุเป็นผล การเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

4. หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคล และสืบค้นข้อมูลข่าวสารกับสังคมโลก ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพื่ออาชีพที่ทำอยู่ให้ก้าวทันกับยุคโลกาภิวัตน์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเพื่อเสริมสร้างผู้เรียนอย่างมีความหมาย เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นมีสุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบเป็นผู้ที่มีความรู้และ

ประสบการณ์ในชีวิตพอสมควร องค์ความรู้และสาระการเรียนรู้ที่จัดให้จึงพัฒนาให้เหมาะสมกับวัย และสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ทันที ประกอบด้วย

1. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม

2. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะชีวิตในด้านสุขภาพอนามัย รู้วิธีการดูแลร่างกายให้แข็งแรง และป้องกันโรคภัย ตลอดจนความรู้ด้านการกีฬา เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยดี

3. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาชีวิต 2 (ศิลปะ) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านศิลปะ มีความสุนทรีย์ภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4. กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์มองเห็นช่องทางและแนวทางในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้และรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับการงานอาชีพ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายใดมีความจำเป็นต้องเรียนรู้องค์ความรู้ กระบวนการ ค่านิยมต่าง ๆ ที่จำเป็นตามวิถีชีวิต ก็สามารถเพิ่มเติมสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนั้น ๆ ได้ทุกหมวดวิชา

4. มาตรฐานการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของหมวดวิชา 8 หมวดวิชา ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนรู้ด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละหมวดวิชา เพื่อเป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน ได้ยึดถือมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งนี้ได้มีการเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในหมวดวิชา พัฒนาชีวิตเพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษา

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละหมวดวิชา เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละระดับการศึกษา ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งได้ปรับและพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับทางธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ทั้งนี้มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษาของแต่ละหมวดวิชาจะกำหนดไว้ในเอกสารกรอบมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของหมวดวิชาต่าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ระดับการศึกษาได้กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนสำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและชุมชน การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

5. การจัดการการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้ยึดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยได้มีการปรับสาระการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนกับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบ ดังนี้

5.1 สาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนในแต่ละระดับการศึกษา สาระการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน มี 8 หมวดวิชา ประกอบด้วย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย หมวดวิชาคณิตศาสตร์ หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ และหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน หมวดวิชาทักษะชีวิต 1 หมวดวิชาทักษะชีวิต 2 และหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ ซึ่งผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต้องเรียนให้ครบทั้งกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์

5.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำมวลประสบการณ์และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ตามหลักสูตร ไปพัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพเพิ่มเติม

จากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ในหมวดวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ครอบครั้ว ชุมชน และสังคม โดยใช้กระบวนการคิดเป็นในการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนต้องทำก่อนการจบหลักสูตร โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมดังกล่าวทุกภาคเรียนหรือภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่งรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม มานับรวมเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

5.2.1 กิจกรรมพัฒนาตนเองและครอบครั้ว เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสิ่งแวดล้อมของครอบครั้ว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ร่วมในสังคมและชุมชนได้อย่างมีสุข

5.2.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตลอดจนสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชน

6. จำนวนหน่วยกิตในแต่ละระดับ

6.1 ระดับประถมศึกษา ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 36 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต

6.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 40 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต

6.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับ 44 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

7. เวลาเรียน

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับละไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

8. การลงทะเบียนเรียน

การลงทะเบียนเรียน ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนจะต้องลงทะเบียนเรียนตลอดหลักสูตร ในแต่ละระดับการศึกษา ภาคเรียนละไม่เกิน 2 หมวดวิชา และสามารถลงทะเบียนเรียนเพิ่มเติมได้อีก 1 หมวดวิชา ในกรณีหมวดวิชาที่ได้ผลการเรียนเป็น 0 หรือผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความประสงค์ลงทะเบียนกลุ่ม

หมวดวิชาพื้นฐาน และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์เพิ่มเติม สามารถลงทะเบียนเรียนเพิ่มได้อีก 1 หมวดวิชา รวมแล้วภาคเรียนละไม่เกิน 3 หมวดวิชา ทั้งนี้ ไม่นับรวมหมวดวิชาที่เทียบโอนผลการเรียน

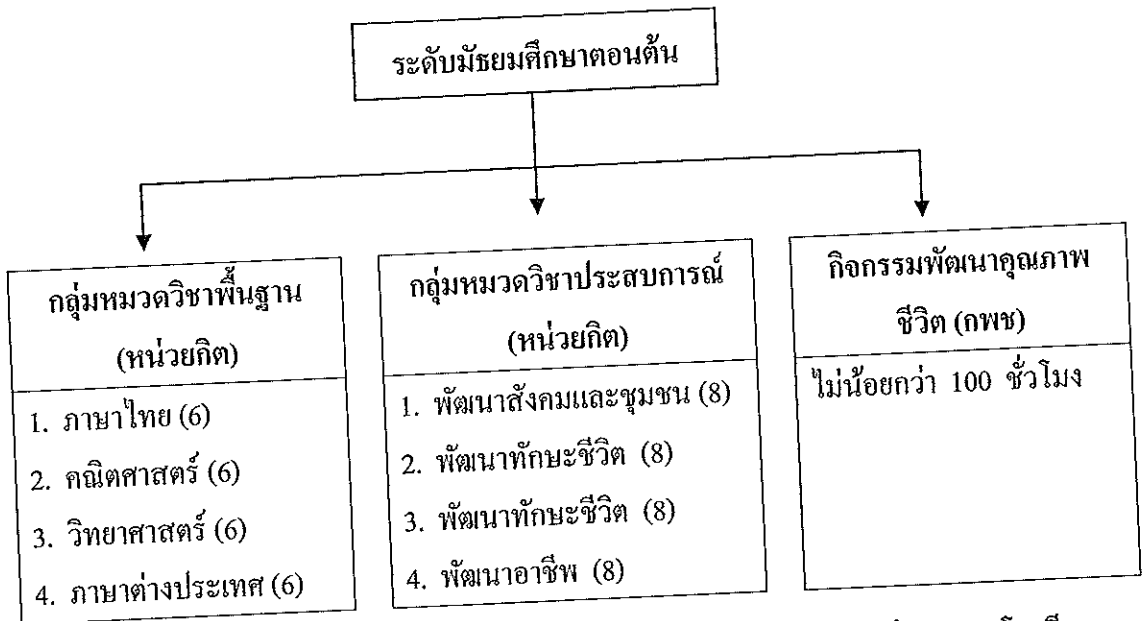
9. โครงสร้างหลักสูตร

การจัดโครงสร้างหลักสูตร ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในแต่ละระดับการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีแผนภูมิโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

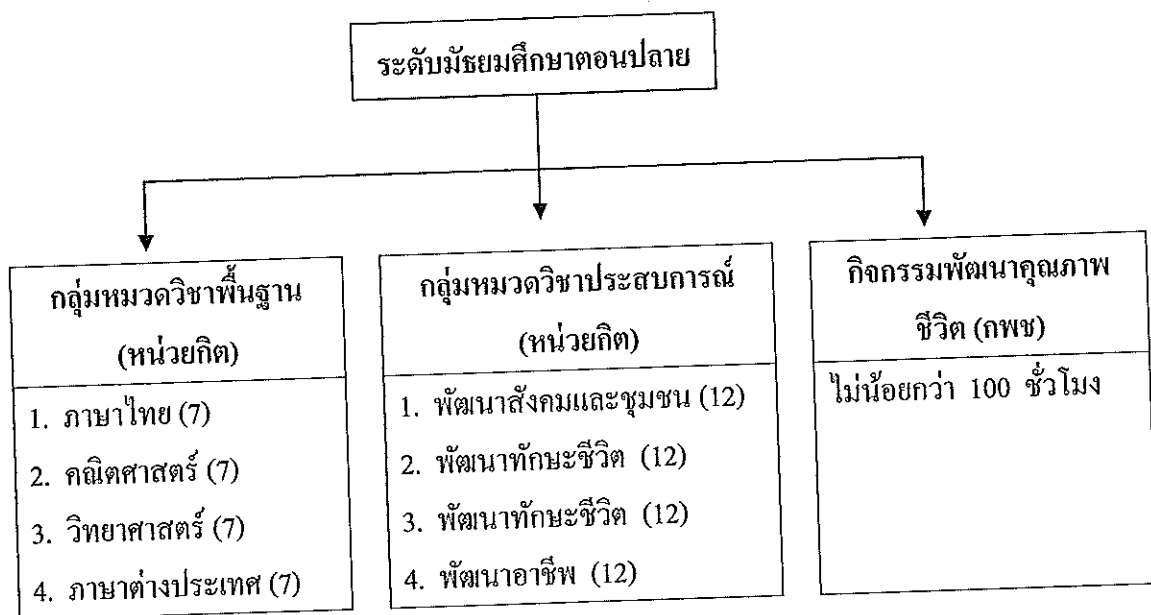
แผนภาพที่ 2 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา (คู่มือนักศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. 2551 : 57)

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ รวม 20 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ประกอบด้วยหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1 พัฒนาชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพ รวม 28 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพข.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

แผนภาพที่ 3 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (คู่มือนักศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกระบบ-
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. 2551 : 57)

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 24 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชา
ประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ประกอบด้วยหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต
1 พัฒนาชีวิตทักษะ 2 และพัฒนาอาชีพ รวม 32 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า
56 หน่วยกิต และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพ (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

แผนภาพที่ 4 โครงสร้างหลักสูตรตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (คู่มือนักศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2551 : 58))

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 28 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชา ประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ประกอบด้วยหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1 พัฒนาทักษะ 2 และพัฒนาอาชีพ รวม 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต และต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนหมวดวิชาเพิ่มเติมตามความต้องการในกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชา ประสบการณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทรงเดช โคตรสิน (2550 : 65) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการในการปฏิบัติงานของบุคลากรศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยกเว้นผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการ ในด้านการประสานงานและปฏิบัติการ และด้านวิชาการ พบว่า บุคลากรศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีปัญหาในการปฏิบัติงานทั้งสามด้านอยู่ในระดับปานกลางและบุคลากรศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดมีความต้องการในการปฏิบัติงานทั้งสามด้านอยู่ในระดับมาก

ประไพ อุคมทัศนีย์ (2550 : 78) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขทางสังคมและคุณสมบัติส่วนตัวกับการปฏิบัติงานของครูในโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช) กรณีบ้านแมริคน้อย และบ้านแมริคป่าแก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าคุณสมบัติส่วนตัวของครูที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงานได้แก่ ประสิทธิภาพการทำงานโดยประสิทธิภาพการทำงานทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานมีผล

ศิริเทพ บุญญาลัย (2551 : 83) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอในเขตภาคกลาง ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนของหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอมีปัญหาในการจัดทำงานบัญชี และการจัดทำงานการเงิน ฉะนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ควรให้มีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านการเงิน การบัญชีรวมถึงการจัดให้มีคู่มือปฏิบัติงานบัญชีการเงินสำหรับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อจะได้ดำเนินงานได้อย่างถูกต้องตามระเบียบของทางราชการต่อไป

ชำนาญ วันแก้ว (2552 : 67) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 148 คน พบว่า สภาพปัญหาการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านได้แก่

ด้านการวางแผน ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการประสานงาน ด้านการรายงาน ด้านการงบประมาณ มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

นิติพร อินทรสิทธิ์ (2552 : 84) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตรการนอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเตรียมค่านุเคราะห์ ด้านสังคมและชุมชนและด้านระบบข้อมูลสารสนเทศ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์ หลักสูตรและด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ส่วนปัญหาในการเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตรนั้น ด้านการประชาสัมพันธ์ หลักสูตร ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ด้านสังคมและชุมชนและด้านระบบข้อมูลสารสนเทศ มีปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้นด้านบุคลากรที่มีปัญหาอยู่ในระดับ “น้อย” 2) สภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ การจัดโครงสร้างหลักสูตร การจัดทำสาระของหลักสูตร การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กำหนดรูปแบบวิธีการเกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษา การออกแบบการเรียนรู้และการพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน ส่วนปัญหาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษานั้น ส่วนใหญ่มีปัญหามีอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น ด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรที่มีปัญหาอยู่ในระดับ “น้อย” 3) สภาพการดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ส่วนปัญหาในการดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทุกด้าน

สุนันท์ นาทหลวง (2552 : 57) สภาพปัญหาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการพบกลุ่มมีปัญหา คือ ปัญหาการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา การนำเสนอโครงการ การประเมินการอ่านคิด วิเคราะห์ และเขียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และจำนวนวิชาที่รับผิดชอบในแต่ละครั้งของการพบกลุ่ม สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องพบว่ามีปัญหา คือ ปัญหาการจัดเตรียมสื่อเอกสารที่เอื้อต่อการค้นคว้า การจัดทำแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ การกำหนดเกณฑ์ การให้คะแนนผลงานของนักศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำโครงการ พบว่า มีปัญหา คือ การเสนอขออนุมัติโครงการของนักศึกษารประเมินผลการทำโครงการ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักศึกษาใน

การทำโครงการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนเสริม พบว่ามีปัญหาน้อยคือ ปัญหา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบสอนเสริม และระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับการสอนเสริม การจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการสอนเสริม ด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า มีปัญหา มาก คือ ปัญหาการสำรวจความ ต้องการของชุมชน เพื่อจัดกิจกรรม การหาแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมและการประสาน ขอบการสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ จากสถานศึกษา

อรัญญา บุญยงค์ (2552 : 89) ได้ศึกษา ความต้องการพัฒนาตนเองบุคลากร ด้านการศึกษา ศึกษากรณีของเทศบาลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมจากการสำรวจความ ต้องการพัฒนาตนเองบุคลากรด้านการศึกษาทั้ง 5 ด้าน นั้น ผลการศึกษาพบว่า ครู-อาจารย์ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลตำบล จังหวัดชลบุรี มีความต้องการพัฒนาการศึกษาต่อและ ความต้องการพัฒนาการเข้ารับการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมาคือความต้องการเลื่อนตำแหน่ง ทางวิชาการ ความต้องการพัฒนาการศึกษาดูงานและฝึกงาน และความต้องการพัฒนาตนเอง ตามลำดับ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะประชากรศาสตร์และความต้องการในการ พัฒนาบุคลากรด้านการศึกษา พบว่า ครู-อาจารย์ที่มีอายุต่างกันมีความต้องการเลื่อนตำแหน่ง ทางวิชาการและความต้องการพัฒนาการศึกษา ดูงาน และฝึกงานแตกต่างกัน นอกจากนั้นยัง พบว่า ครู-อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความต้องการพัฒนา แตกต่างกันด้วย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

รอสและเจนนี (Ross and Jennie. 2005 : 2697-A) ได้ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการ คัดเลือกใจในการเข้าศึกษาต่อใน โปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 627 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ของมหาวิทยาลัย 12 แห่ง ผลการศึกษา พบว่า เหตุผลที่เข้าศึกษาต่อ นั้น นักศึกษาที่มีเพศ ภูมิหลังทางด้านอาชีพและระดับ ของโปรแกรมการศึกษาที่นักศึกษาลงทะเบียนไว้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปร ที่มีอิทธิพลอย่างมากในการเลือกโปรแกรมทางการศึกษาผู้ใหญ่ คือต้องการเป็นบุคคลที่มีการศึกษา ต้องการมีความสุขล่วงหน้า ต้องการมีปริญญาและต้องการมีสถานภาพการทำงาน

อาร์เธอร์ (Arthur. 2007 : 3691) แห่งมหาวิทยาลัยโคโลราโด ได้วิจัยเกี่ยวกับการจัด โครงสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยยึดชุมชนเป็นหลัก : กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมขององค์กรสาธารณะ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่ หนึ่ง เกี่ยวกับ แรงจูงใจของสาธารณะที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น แรงจูงใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

รับผิดชอบในการบริหารโรงเรียน ส่วนที่สอง เน้นการทำงานร่วมกับหลายฝ่าย และปรับปรุงโครงสร้างของโรงเรียน เช่น เป็นการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโรงเรียน การจัดการบริหารแบบหุ้นส่วน ซึ่งต้องใช้เวลาอันนานจึงจะสามารถปรับโครงสร้างได้ การทำงานต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายจึงจะเกิดความเข้มแข็งและสามารถปรับปรุงโครงสร้างได้

เจียง ไย-เวิน (Chiang, Yi-Wen. 2007 : 1680-A) ได้ศึกษาสภาพการณ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สายอาชีพ ความต้องการและการตอบสนองในเกาะเซียง, มหาวิทยาลัยเตรก ปี 2006 เพื่อศึกษาถึงความ ต้องการเรียนสายอาชีพของนักศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาสภาพการณ์จัดการเรียนการสอนในได้หวัน และทั่วโลก ผลการศึกษา พบว่า 1) นักศึกษามีความต้องการเรียนสายอาชีพในระดับสูงมาก 2) หลักสูตรที่ใช้เป็นที่นิยมของผู้เรียนมาก 3) ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ใหญ่ และบุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางความต้องการ ทัศนคติต่อการเรียนการสอน วิธีการเรียนรู้ แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นเด่นชัดที่สุดมีความสัมพันธ์กับอาชีพและพื้นฐานการศึกษา 4) ผู้เรียนชอบครูผู้สอนที่อยู่ในพื้นที่ 5) ผู้เรียนชอบห้องเรียนเล็ก ๆ ที่มีตั้งแต่ 2-10 คน โดยสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ หรือวันหยุด ช่วงเวลาเรียน 6 เดือน และมีการพบกลุ่ม 2 ครั้งต่อสัปดาห์ 6) ผู้เรียนต้องการยกระดับการศึกษาของตนเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในการทำงานเป็นแรงกระตุ้นสูงสุดที่ทำให้มีความต้องการเรียนต่อ 7) โทรทัศน์และข่าวสารจากที่ทำงานเป็นสื่อที่ดีที่สุดที่จะประชาสัมพันธ์งานการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา 8) การสอนที่เป็นที่นิยมมากที่สุด คือ การได้มีโอกาสฝึกทักษะขณะเรียน 9) สถานที่ที่ผู้เรียนปรารถนา คือ บริเวณที่ทำงานของตนเอง หรือศูนย์ฝึกวิชาชีพ 10) ปัจจัยที่ทำให้ไม่เข้าเรียน คือ การไม่มีเวลา มีความยุ่งยากในการจัดเวลาเรียน และความสามารถที่จะเรียน สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงมากที่สุด คือ หลักสูตร ตัวผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ สถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดจนวิชาที่เปิดสอนต้องเป็นที่สนใจ และสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่าการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียน พบปัญหาในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งในเรื่อง การกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดการระบบการเรียนรู้อุปกรณ์การเรียนการสอน รวมทั้ง การวัดและประเมินผล ปัญหาต่าง ๆ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขและการออกแบบศึกษาการปฏิบัติงานทั้งของนักศึกษาและครูที่ดำเนินการสอน การศึกษาสภาพการณ์ปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย จะเป็นแนวทางในการปรับปรุง การจัดกิจกรรมและการดำเนินการด้านบริการความรู้แก่ผู้เรียนเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนดำเนินไปในทิศทางที่ตอบสนองความต้องการของ

ผู้เรียนและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ต้องจัดการศึกษา
ให้แก่ประชาชนตามความถนัดและตามศักยภาพของผู้เรียน เพื่อนำผลมาปรับปรุงการดำเนินงาน
และแก้ไขสภาพการปฏิบัติงานและพัฒนาการศึกษาต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY